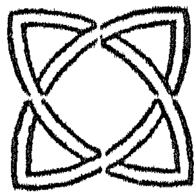
ప్రణయకుసుమము

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి

కృతము

ఆంధ్రజననీ ముద్రణాలయమున

ముద్రితము

౧౯౨౨

వెల ౧౨ అణాలు

పీఠిక

ఈ గ్రంథమును రచించిన బ్రహ్మశ్రీ దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు ఆంధ్రలోకమునకుఁ గ్రొత్తవారు కారు. వీ రీవఱకు దేశమునఁ బ్రచారము సల్పి తాటాకుఁ బొత్తంపు గనులలోను, రసజ్ఞజన స్మృతి పేటికలలోను, నడఁగియున్న చాటుపద్యరత్నములఁ బెక్కింటిని వెల్వరించి కూర్చి యాంధ్ర భారతి కమూల్యమైన కంఠహారము నర్పించినవారు. 'భక్తకల్ప ద్రుమము', 'కాలము', 'భారతి', 'సువర్ణమేఖల', యనుపేర వీ రింతదనుక నాలుగు పద్యకృతుల వ్రాసియున్నారు. అందాద్యములు రెండును శతకములు. కడమవి కల్పితకథలు. కల్పద్రుమమున నొదవి, కాలమునఁ గొనసాగి, భారతిరచన మునఁ జిగిర్చిన వీరి కవితాలత యీ ప్రణయకుసుమమును బుష్పించిన దని చెప్పవలసియున్నది.

ఈ కృతిలోని యితివృత్తము క్రొత్తది కాదు. భర్తృహరి నిర్వేదనాటకములోనిదే. అందలి భానుమతియే యిందలి మల్లిక. అందలి భర్తృహరియే యిందలి వసంతుఁడు. అందలి గోరక్షనాథుఁడే యిందలి తపోధనుఁడు. కథానాయికల

పునరుజ్జీవనములు రెంటను సమానములే. కాని కథాపర్యవసానములు మాత్రము భిన్నములు. నిర్వేదనాటకములో భర్తృహరి పునరుజ్జీవిత యైన భానుమతితోడి కాంపురమొల్లక గోరక్షనాథుని వలెఁ దానును నివృత్తసంసారుఁడగును. ఈ కృతిలో వసంతుఁడు జ్ఞానమును బోరసి, సంసారము మోక్షప్రతిబంధకము గాదని మల్లికను గైకొని, మైథిలుఁడగు జనకునివలెఁ గుటుంబభోగముల ననుభవించును. జ్ఞానులు సంసరింతురా యను విషయము వేదాంతశాస్త్రమునకుఁ జేరినది. ఇటఁ దద్విమర్శనము మన కనవసరము. కాని తుల్యారంభములు గల కథలు భిన్నపర్యవసానము లగుట యేల యనుట మాత్రము మన మరయవలసియున్నది. నిర్వేదనాటకము ప్రబోధపరము. దానికి 'భర్తృహరి ప్రబోధ' మని కూడ నామాంతరము కలదు. జ్ఞానపూర్వక మగు వైరాగ్యమును స్థాపించుటయందే కవి కందుఁ దాత్పర్యము. ఈ కృతి యట్టిది గాదు. ఇది ప్రణయతత్త్వనిరూపణైకపరము. ఇందు మల్లికామరణముతోడనే ప్రణయముయొక్క సారము ప్రకాశితమైనది. పాతివ్రత్యముయొక్క పరమోచ్చపదవి ప్రతిష్ఠితమైనది. ఇంకఁ దక్కుఁగలకథాభాగ మేల యన నది యిష్టరససిద్ధికొఱకు. శిష్టజనప్రీతికొఱకు. కావ్యమునకు మంగళాంతత్వమొదవుకొఱకు. మల్లిక బ్రతికి వసంతునితోఁ గూడుకున్నఁ

బఠితృజనహృదయములు పల్లవించునా? అకలంకమైన శృంగారముతో నారబ్ధమైన ప్రణయమునకు అనురూపపూర్తి సంఘటిల్లునా? ఇట్టి యభిప్రాయముచేతనే, ప్రబోధనాటకములో నుత్తరార్థమునఁ బ్రపంచితమైన విషయదోషదర్శనము సంక్షేపించి శాస్త్రిగారు ఈకృతిలో మల్లికావసంతుల పునస్సమాగమమును వర్ణించిరని నేను దలంచుచున్నాను. ప్రబోధకృతిలోని రసము శాంతము. ఇందుఁదోఁచునది కరుణ(విప్రలంభ)మే.

హరిహరోపాధ్యాయుని కృతివలె నిది దృశ్యప్రబంధము కాదు, కవి కథాంతరన్యాసములకును, వర్ణనలకును, విపులమైన యవకాశము దొరకినది. ఆ యవకాశమును గవి నిపుణతతో చక్కఁగా వినియోగించుకొనె ననుట యతిశయోక్తి కాదు.

ప్రథమదశములోని దివసావసానవర్ణనము, ద్వితీయమునదలి సూర్యోదయవర్ణనము, తృతీయమున మల్లికాసౌశీల్యవర్ణనము - ఇట్టివి యీతెగకుఁ జేరినవి. ఈ వర్ణనములు పరిమితములై కథాసరణికి భంగకరములుగాక ఉద్దీపకములై, యొప్పారుచున్నవి. వర్ణనలవలెనే, సంభాషణలును, ఎత్తుగడ తెచ్చిపెట్టుకొన్న వవిగాఁ దోఁపక సాధ్యమగునంతవఱకు సందర్భశుద్ధి కలిగి హృదయంగమములుగా నున్నవి. సంధ్యాసమయమునఁ బత్నికిఁ గలిగిన యునవిరహమును మల్లిక సూచ

పిల్లఁగా, వసంతుఁడు సంయోగ వియోగములు సహజము లని తెలిపి,

> గీ. 'పద్మినికి సూర్యునకె కాదు పడఁతి! కలువ
> కన్నెకును జంద్రునకు నంత గాదె, మఱియుఁ
> దలఁపఁగా మల్లికావసంతులకు నంత
> గాదె, జగమంతకును నంత గాదె కడకు'.

అని సామాన్యమును జెప్పుచోటఁ గుందకుసుమాకర పరముగా నతనిచేఁ గవి మల్లికావసంతుల ప్రస్తావమే సేయించుటయుఁ, దదీయానురూప దాంపత్య సుఖాతిశయ ముగ్గడించుచు 'భావ్యర్థమెవ్వఁడెఱుఁగు'నని సందియము వెలయించుటయు, మల్లికాభవనమున 'లక్ష్మీకటాక్షము' 'తాండవమాడు' చున్నదని పలికి వెనువెంట భోగాస్థైర్య వర్ణనమున కుపక్రమించుటయు - ఇట్టివి యింకనుం గొన్ని సూచ్యార్థ సూచకములై కావ్యశిల్పమునఁ గవి చూపిన జాగరూకతను వెల్లడించుచున్నవి. ధారాశుద్ధి వలనఁ బద్యములన్నియు హృద్యములుగా నున్నను కథాపురుషులలో ముఖ్యులైన మువ్వుర సంభాషణముల నుండి రుచిరతరములైన మూఁడు గీతములమాత్ర మిందు దాహరించుచున్నాఁడను.

ప్రేమతత్త్వ మభివర్ణించుచు మల్లిక:—

> గీ. "సంజఁ బ్రియుఁబాసి శోకించు చక్రవాకి
> తియ్యని యెలుంగునం దోఁచు తేటపలుకు

లయ్యయో నాథ! ప్రేమ తత్త్వార్థబోధ
సూత్రములుగావె? మృదుమనస్కులకుఁ దలఁప".

వసంతుని విలాపములో:—

గీ॥ "పరమకల్యాణి! నీ పుణ్యపద పరాగ
మెనసి సోఁకిన యంతనే తనకుఁదాన
కదలి వ్రీలదె నాకంబు గవనితలంపు
పేర్మి నెదురురాఁ దెలిగంటిపేరఁ టొంద్రదు."

తపోధనుఁడు చేసిన బోధలో.—

గీ॥ "మృణ్మయం బని నిరసించె కేటికోయి
ప్రేమతత్త్వంబు నెఱుఁగని పిన్నవాఁడ!
మృణ్మయం బైన, కాక హిరణ్మయంబె
యైన, వెలసమమే ప్రణయాపణమున."

'పురంధ్రీణాం చిత్తం కుసుమసుకుమారం హి భవతి' యను భవభూతి వాక్యానకును, 'ఆశాబంధః కుసుమసదృశం ప్రాయశో హ్యంగనానాం। సద్యః పాతి ప్రణయిహృదయం విప్రయోగేరుణద్ధి' యను కాళిదాసు నాశయమునకును 'కుసుమములకన్న నొకవేళఁ గోమలములు' అని స్త్రీల చిత్తమును గూర్చి చెప్పిన శ్రీనాథుని నుడికారమునకును ఈసుల్లికా చరితము తార్కాణముగా నున్నది. శాస్త్రచోదిత మని భర్తృచితాగ్ని నపేక్షించిన ధర్మపత్ని యాచరణము లోకపూజ్యమే. కాని, సద్యస్సముత్పన్న వియోగాగ్నిలో ప్రాఁదిన

సాధ్వీమణి ప్రభావము అతిలోకము. ఈతారతమ్య మీ ప్రబంధమున నెంతయుఁ జక్కఁగాఁ బ్రదర్శింపఁబడినది.

ఈ దివ్యప్రసవార్చనమున సుప్రసన్నయై ఆంధ్రవాగ్దేవి కృతికర్తృకృతిభర్తలను ఇతోఽధికయశస్సంపదల నోలలార్చుఁగాత.

నెల్లూరు
1-4-1922

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ,
ఆంధ్రభాషోపన్యాసకుఁడు,
కళాశాల, నెల్లూరు.

శ్రీ

ప్రణయకుసుమము.

ఆశీర్వాదకము.

శ్రీకల్యాణగుణాంకుఁడు, వైనతశిర
శ్శృంగారభూషాయుతా
స్తోకశ్రీకరపదాంబుజద్వయుఁడు, శ్రీ
శుం, డాయురారోగ్యను
శ్లోకశ్రీయుతుఁగా నిరంతరముఁ బ్రో
చుంగావుతన్ దానస
త్కైకారంభకునిం గృతీశ్వరుని మా.
"అష్టాదశసిద్ధేశ్వరుఁడ్".

గీ. తనదు పుత్త్రులుగఁ బెద్ద రత్నముల బ్రోక,
భర్త లోకైక భర్త, అపత్య మఖిల
సృష్టికర్తగఁ దగు కల్మిచెలువ కలుము
లిచ్చుఁగావుత సతముఁ గృతీశ్వరునకు

శా. కామం బింతయు నాకులేదనుచు,బింకాల్ పల్కుతో ర్తన్,
జగత్ । స్తోమం బచ్చెరువంద నా పయి నెటో చుట్టాలుప
క్కాలు తన్ । ప్రేమింపంగఁ గుటుంబియై సుతుల నర్థింగ
న్న శ్రీశంకరుం । డోముంగాతఁ గృపన్ గృతీశ్వరునిభా
గ్యోపేతుఁగా నెప్పుడున్

సీ. కొదమసింగము నెక్కి కులికెడు నెఱజాణ
అచలాధిపతియింటి యాఁడుబిడ్డ
మగని యర్థాంగంబుఁ దెగఁగొన్న జగజంత
మూఁడు త్రోవల పూవుఁబోఁడి సవతి
గణనాథుఁ గడుపారఁ గాంచిన యిల్లాలు
భక్తులపాలికల్పద్రుమంబు
సంతతోరు కదంబ కాంతార వాసిని
దైతేయ కాంతార దావహేతి

గీ. పాలితాఖిల విబుధలోకాళి కాళి
పరమకల్యాణి, సత్కృపాపరత నిరత
నిస్సమైశ్వర్య ధైర్య యశస్సమృద్ధి
వృద్ధిఁగనఁ బ్రోచు నడ్డాడ సిద్ధశర్మ

చ. తనుజులఁ బ్రోవ నాపని, యథావిధి వాగ్విదులం బొనర్ప నీ
పని, యను నేమ మొప్పఁగఁ బ్రపంచకుటుంబభరంబుఁ
దాల్చుగాం । చనజఠరుండు, తత్సతియు, సారదయూమతు
లై చిరాయువుల్ । మునుకొని వాగ్విభూతి నిడి ప్రోతురు
గాతఁ గృతీశు నెప్పుడున్

చ. కవివదనాంబుజమ్ములను కమ్మని వాగమృతంపు బుగ్గలన్
ప్రవిమలనవ్యకావ్యరసవాహినులన్ వెడలించి, ప్రాజ్ఞచి
త్తవిపుల, భావసస్యము సతంబు ఫలింపఁగజేయు తల్లిస
న్నవికల సత్కటాక్ష కలనాదృతి వాణియనుగ్రహించుతన్

గీ. పేరు వెనకయ్య యయ్యును వేల్పుగమికి
ముందు పూజలుగొను పెనుబొజ్జసామి
భక్తి నీ కృతిముఖమునఁ బ్రస్తుతింతు
వారక యవిఘ్నశోభనావాప్తి కొఱకు.

చ. వితతకవిత్వతత్త్వపదవీనదవీయ ఉదాత్త కీర్తిని
ర్వృతికవి వేంకటేశకవి పండితులన్ గురులన్ దలంచి, స
త్కృతిరచనా చమత్కృతి సుధీనుతధీవిలసత్పురాతనా
ద్యతనకవీంద్రవాగ్విభుతకంజలిఁ జేసెద వాగ్విశుద్ధికిన్

గీ. ప్రౌఢదీర్ఘసమాసగుంభనపటిష్ఠ
ఫణితి కొందఱికిష్టము, వలపుఁ జవులఁ
గులుకు పలుకులయెడఁ బ్రేమ కొందఱికిని
సమయ మెఱిఁగిన రెంటను సమ్మతములె-

ఉ. ఇంచుకయుం గవిత్వమన నేమొయెఱుంగనియడ్డెయుం గృతిం
గాంచి, హసించు, దిద్దుఁ, బలుగాకులు వ్రాసియాడఁ బట్టిచో
గొంచెము, గొప్ప, నేర్పుఁగాని, కుత్సితబుద్ధిఁ గవీశనిర్మితో
దంచితకావ్యముం జెఱచు నాతనిఁ గాకవిఁ దిట్టనేటికిన్

క. గుణికిం గుణ మగపడు, నవ
గుణికిం గృతి నవగుణంబె గురుతుగఁ దోఁచున్
గణఁక. ముకురమున ముఖ ల
క్షణములు నెవ్వారివట్లు కన్పడులీలన్

గీ. మధురరసపూర్ణసుకృతిసుమంబు రసిక
బంభరముఁ దన్పుఁగాని, దుర్వార దుర్వి
దగ్ధవాదిశ్మశానగృధ్రంబుఁ దనుప
నేర్చునే? యోర్చునే? దాని నిష్ఠురతకు

అ వ తా రి క.

క. ఏదే నొకకృతిఁ గూర్పఁగ
మోదం బిగురొత్తఁగా సపూర్వకథా సం
పాదనమతినై వెదకుచు
నే దినములు పుచ్చుచుంట నెఱిఁగిన కతనన్

క. మన్మిత్రుఁడు, పాత్రుఁడు, ధీ
మన్మాన్యుఁడు, సుకవితాభిమానియును సుధా
రోన్మనుఁడు, సిద్ధశర్మన
ను సన్మనఁ గాంచిపలికె నూల్కొను ప్రేమన్

క. దీపాల వంశ వరమణి
దీపాయిత! మృదులమధురదివ్యత్కవితా
వ్యాపార! రసికతాసద
వీపారగవాగ్విలాస! పిచ్చయ శాస్త్రీ!

సీ. కూర్చితి విడుములకోర్చి యింతకుమును
పల చాటుపద్యరత్నాకరంబు
రచియించితివి భక్తిరస ముట్టిపడునట్లు
ప్రౌఢిమై భక్త కల్ప ద్రుమంబు
విరచించితివి చాటు వృత్తమ్ము విప్పి య
ల్లారు ముద్దుగ మొన్న భారతి కృతి
చేర్చితి వోగి సుభాషితసుధాలహరి భా
షావధూటి కొక భూషణముగాఁగ

గీ. ఆశుకవితావధాన విద్యావినోద
బంధురుండవు, ప్రౌఢప్రబంధరచన
దక్షుఁడవు, మాకు హితుఁడవుదాత్తమతివి
సరవిఁ దీర్పుము నా యభీష్టమ్మొకండు.

గీ. ఇచ్చితివి నాకుఁ నొక రెండు కృతుల సంక
తముగ మున్నెన్నఁగల దీప్సితమ్ము మఱియు
నొక్క సత్కృతిఁగైకొన నొసఁగ మాకు
కీస జననీ జనకుల కంకితము గాఁగ.

వ. కావున.

క. సాధ్వీచరితగ నొకకృతి
మాధ్వీకరసప్రసారమంజువచస్కన్
సాధ్వభినంద్యను నొసఁగుముఁ
పృథ్విని మద్వంశగరిమ పెంపు వహింపన్.

వ. అని కోరుటయుఁ బ్రబంధరచనాసముద్యోగినై యున్న నాకు సుహృదభీప్సితంబు మఱింత చేయూఁత నొసఁగ "నేకాక్రియాద్వ్యర్థకరీబభూవ" యను న్యాయమునకుఁ దార్కాణగా నేనీచిఱుతొక కృతిరచియింప సమకట్టితి.

క. అరుదగు నీకృతి మాతృక
హరిహరకవిరచిత "భర్తృహరి నిర్వే" దో
త్తర కృతియగు నైసరస
స్ఫురణయుఁ గథ దాని పోల్కిఁబొసఁగదు దీనన్.

క. నేనాసత్కృతినుండి ప్ర
థానాంశము నెత్తుకొని యథామతి నీ కా
లానుస్మృతి మార్చి నూత్నక
థానక మేర్పఱచితిని ముదంబిడు ననుచున్.

గీ. ప్రథితపండితకవికృతగ్రంథములకుఁ
బ్రతిగఁ గృతులను మాదృశుల్ వ్రాయుచుంద్రు
బ్రహ్మనిర్మించు బ్రహ్మాండ భాండములకుఁ
బ్రతిగఁ గుమ్మరిసేయు మృద్భాండములను.

క. దోసఁగొకచోఁ బొసఁగిన, నీ
రసతయుఁ దోఁచినఁగృపాతరంగితమతు లీ
రస మూనఁ బోక కవితా
రస మానుఁడి యున్నవట్టు ప్రాజ్ఞమతమునన్

నటమీఁద సల్పె గయాక్షేత్రమునఁ బిత్రు
తర్పణంబులుఁ బిండదానవిధులు
కృతులను గైకొని పితృపితామహుల భా
స్వత్కీర్తి ధాత్రి శాశ్వతమొనర్చె

గీ. వినయమునఁ జేసె వేదాంతవిదుల చెలిమి
అర్థిఁ బఠియించె నుపనిషదర్థములను
బ్రహ్మమున నిల్పె మనము వైరాగ్య సరణి
నీశ్వరార్చాపరుండు సిద్ధేశ్వరుండు.

చ. సకలగుణంబులన్ దనకుఁ జాలిన మానిని ‘‘కృష్ణవేణి’నా
మకసతిఁ బెండ్లియాడి, యసమానయశోవిభవాభిరాముఁ
డై । ప్రకట సుఖంబు లందుచును భాసిలు ధన్యుఁడు సిద్ధ
శర్మనా । రక కలకాలమున్ శుభపరంపరలన్ దనివారఁ
గాంచుతన్.

క. ఏతాదృగ్గుణునకుఁ బ్ర
స్ఫీత యశస్సాంద్రునకును సిద్ధేశ్వర వి
ఖ్యాతాభిధాన బుధునకు
పీతాఘున కమలతత్త్వ విజ్ఞానునకున్.

వ. అభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధిగా నారచియించు నీ కావ్యం బస్మద్దేశికాశీః ప్రభావంబున.

క. మంతునకునెక్కుడగ నిజ
కాంతున కసమానయశముఁగడలు కొలిపి, పే
రెంతయుఁగనుఁగాత మిదా
నీంతనకవిరచితకావ్య నిచయమునందున్.

ప్ర ణ య కు సు మ ము.

ప్ర థ మ ద ళ ము.

గీ. పెద్ద కాలమునకువచ్చు ప్రియవసంతు
మేలువార్తను వినియె కాఁబోలుఁ జిగురు
జొంపములఁ బూల మొగ్గల సొగసుచేసి
కొసఁగ మొదలిడె ముదమున వనలతాంగి.

గీ. పుష్పవతియయ్యె మల్లికా మోహనాంగి
వరుసఁ గాదంబినియును గర్భంబుఁ దాల్చె
ఘనరసాలతరుశ్రేణి కడుపుపండె
హర్షదాయక మగు వసంతాగమమున.

గీ. తళుకు బెళుకుల పూవులఁ దాపు లదికి
పేర్మి సఖులకు విరితేనె విందొనర్చి
ఆమ్రపల్లవభుక్తిఁ బికాళిఁదనిపి
సంతసంబు నొసంగె వసంతలక్ష్మి.

గీ. తమ కొసర్చిన మేలెంచి భ్రమరములును
పరభృతమ్ములు నెల్లెడ భవ్యమధుర
మంజులారావ గానసమంచితగతిఁ
జాల పొగడఁగ దొడఁగె వసంతరీతి.

గీ. లతలనూఁతగఁ గొనుచుఁ బల్లవములంటి
చనుచుఁ, గోరకముల కొన గొనుచు మెల్ల
మెల్ల నడయాడనేర్చె సమీర సుతుఁడు
క్రమత బలుపెక్కు సుమనోనురాగమెసఁగ.

గీ. పుష్పొడి దుమారముల మెయి పొలుపు తెలుఁగఁ
బలుమఱును దేనెవాఁకల జలకమార్చి
ఆఁకుకొనఁ బంపుచుండెఁ నిండారు ప్రేమ
మందపవనార్భకుని మధుమాసలక్ష్మి.

వ. అట్టి వసంత వాసరంబుల నొక్కనాఁడు.

ఉ. సంతస మగ్గలింపఁగ వసంతకుమారకుఁ డాత్మపత్తన
ప్రాంత సమంచితోపవనవాటికలన్ విహరించి మల్లికా
కాంతనుగూడి నేడ్కఁ జని కొమిపికిన్ వివరించుచుండె న
త్యంతముఁ బ్రేమపొంగి పొలుపార నవీనవనీవినోదముల్.

చ. లలన! మరాళియోర్తు సలిలంబులఁ గ్రుంకి మృణాళనాళ మొం
డెలమిగ్రహించి తాఁ బరువు లెత్తఁగఁ దజ్జలజంబు నీటిపై
లలితపుబూపుటోడగ విలాసవిహారము సల్పఁగఁ జె? లో
పల భ్రమరార్భకుల్ ప్రకృతిభావవిలీనతఁ బాటఁ బాడఁగన్.

సీ. తమి సరోవర తరంగముల నుయ్యేలలూఁగు
నంచదంపతుల నెయ్యంపు నుడులు
బలిసి క్రొవ్వునఁ బరస్పర జిగీషను గూయు
కోయిలజంట కూకూ స్వనంబు
జిలిబిలి పలుకులఁ జేరి ముచ్చటలాడు
శుకశారికల పల్కు సొబగుఁదనము
మకరందపాన ప్రమత్తత ఝుమ్మను
గండు తుమ్మెదఘింకు మెండురవముః

తే. లాలకించితి కాదె విశాలనయన
కెరలియారీతి వీణఁబల్కింపఁ గలవె?
యను మనోహరు పల్కుల కన్ను మిన్న
యొసఁగెఁ జిఱునవ్వుచేతఁ బ్రత్యుత్తరంబు.

గీ. ''కొమ్మ! వలయు సుమములు కై కొమ్మ'' యనుచు
''జాతఫలముల రుచి గొంత చూత'' మనుచు
''మించు తిలకంబు లవె తిలకించు'' మనుచుఁ
''జూచితివె పోఁక ప్రోకల సొబగు'' ననుచు

క. ఆరామరామణీయక
మా రామకు నట్లు చెప్ప చంతంత ముదం
బారఁగఁ గోరిక లూరఁగఁ
జేరెన్ సెలయేటి తటము చెంతకు, సందున్

గీ. ఏటి తరఁగల నేస్తమ్ము నెనసి వీచు
కమ్మ తెమ్మెర లెంతొ సౌఖ్య మ్మొసంగ
వాలుకావేదిక నతండు పవ్వళించె
ముగుద నుందొడ యుపధానముగ నొసంగ

వ. అంతఁ బ్రభాకర కర ప్రసరణమ్మునఁ గనులకుమిఱుమిట్లుగొల్పుచు నొప్పారు సెలయేటి తళ త్తళలం దిలకించిమించిన హర్షంబున నతండు

క. జలధారుణాంశుపఙ్క్తులు
బరువంగ బంగారు నీటి వాఁకయు పోలెన్
గరముం గనుఁగవకు మనో
హరమై నెలయేఱు మగువ హర్ష మొసఁగెన్

వ. శుకపికశారికాదికులసుస్వరభాస్వరతానము మొప్పు, వా
రకముహుఃరాచలత్పృథుతరంగమృదంగరవం బెసంగఁగాఁ
బ్రకృతిరహస్యముం దలఁచి పాడుచు నున్నది భావగీతముల్
సకియరో! యీ సరిద్రమణి సారతరుల్ తలలూఁచి మెచ్చఁగన్

గీ. ఉచ్చభూభాగముల నుండి యుఱికి యుఱికి
పడి గుభాలున దూఁకు సంభాన్ను చెదరి
పొంగి పొరలఁగ రేఁగు తుంపురుల సొబగు
కవుల వర్ణనకును మించి క్రాలు సబల!

గీ. అనుచు బహుల వర్ణనంబుల సతుల గతులఁ
బ్రమదమును బెంచు సరససంభాషణములఁ
జరపు నొక కొంత ప్రొద్దంత జలజహితుఁడు
చరమగిరిఁ జేరుటయు నల సరసుఁ డపుడు

గీ. గాసిఁ బవల్లెల్లఁ బయనమ్ముఁ జేసిచేసి
బడలికలు వాయ వరుణదిక్ జలజనయన
యింట విశ్రాంతిఁ జెందఁగ నేఁగె నినుఁడు
చాన ! మన కింటి కేఁగఁగ సమయ మయ్యె

వ. అనవుడు నమ్మల్లికాలతాంగి కింశుకప్రవాళబంధూకచ్ఛాయాచ్ఛాయాదంబయి యలరారు సంధ్యారాగంబుఁ దిలకించి

గీ. తన్ను విడిచను ప్రియుఁ మిత్రు నెన్నొ గతులఁ
బులుఁగుఁబలుఁగుల బతిమాలి ముద్దు మోము
కంద విలపించు దినలక్ష్మి కలికి మొగము
చాయ లన నాథ! సంజ కెంజాయ లలమె

గీ. తన మనోహరు నెడబాటుఁ దలఁచి కుమిలి
కుమిలి రోలంబనినదసంకులత నేడ్చు
కమలినీకాంత నెమ్మోముఁ గనిన డెంద
మున భయంబగు - నను కాంత కనియె నతఁడు

క. క్రమముగ సంయోగవియో
గము లవి సహజమ్ము లెల్లకడలను వితగాఁ
గమలిని గతికై వందురఁ
గమలానన! తగునె హృదయ కమలము కమలన్

గీ. పద్మినికి సూర్యునకె కాదు పడఁతి కలువ
కన్నెకును జంద్రునకు నంత కాదె? మఱియుఁ
దలఁపఁగా మల్లికావసంతులకు నంత
కాదె? జగమంతకును నంతకాదె? కడకు

గీ. మల్లికాతన్వి కందలి "మల్లికావ
సంతులకు నంతె" యను పల్కు చాల హృదయ
దారకంబయ్యె నెమ్మది తత్తరించెఁ
గొమ్మ కనుఁగవ బాష్పముల్ గ్రుమ్మరించె

గీ. ఎంత మృదులమొ గాని పూర్ణేందువదన
మనము నీయయ్యె నొకమాటమాత్రముననె
ఎట్టి ప్రణయమొ కాని పద్మేక్షణకును
బలివియోగపువాక్యమే మృతిగఁ దోఁచె

గీ. అతివ మనమును గనుఁగొని యాతఁ డపుడు
చానఁ గౌఁగిటఁ జేరిచి జాలువాఱు
కనులనీ రుత్తరీయంబుకడలనొత్తి
మురువుఁబల్కుల నెంతెంతొ బుజ్జగించి

గీ. చెక్కుటద్దంబులను జిఱుచెమట ముత్తి
యములు గుము లయ్యె నేటికే? విమలవదన!
చిన్నిమురిపెంపు నెమ్మోము చెన్నుదఱిఁగి
చిన్నవోవఁగ నేటికే? చెలువమిన్న!

గీ. రమణి! విపరీతభావాంకురములు మొలక
లెత్తెనే? నీహృదయసీమ, నింతదనుక
రాణఁ బొలిచిన మన యనురాగసస్య
మంతరింపఁగ నాతి! దుర్దాంత రీతి.

గీ. వేడ్కఁ దనయంత విచ్చి పవిత్రమైన
ప్రణయసుమము సుఖసుగంధబంధురంబ
గాని, విపరీతపరిణామకలనఁ గాదు
దుస్సహవిషాద దుర్గంధ దూషితంబు

గీ. తరుణి! యేఁటికి మది నన్యథాకరింపఁ
దగదు, తగదు, ప్రకృతివిరుద్ధంపుఁ దలఁపు
ఒక్క పుష్పపూఁచి దాని నేఁడొక్క ఫలము
పొడము కుండేనిఁ గలదఁటే పూవుఁబోఁడి

గీ. ఏల భయపడ భయపడనేల యనుచు
నెంతొ బతిమాలు కాంతున కింతి, కంఠ
గద్గదిక చేతనో మేని కంపముననో
యొసఁగఁ జాలకపోయెఁ బ్రత్యుత్తరంబు

గీ. అనుపమప్రేమసూత్రబంధనము చేత
నతఁడు నా కన్య దంపతు లైరి గాని
నామమాత్రము సూత్రబంధనముచేత
బద్ధులయి కూడు బడుగుదంపతులు గారు

గీ. వలపుఁ జనవున నెనయు దాంపత్య మరయఁ
దావులకుఁ దావలంబయి తనరు సుమము
బహుళనిర్బంధఘటితదాంపత్యవిభవ
నరణి నిర్గంధనిస్సారజతుసుమంబు

గీ. తావి గల పూవునకుఁ జక్కఁదనము లేదు
చక్కఁ నగు పూవునకుఁ దావిసరకు లేదు
తావియును జక్కఁదన మున్న పూవొకండు
పొఁడమినను నిరపాయమై పొలుచు టరుదు

గీ. చాలకోమల లీల రసాలకాండ
మొరసికొని ప్రాఁకుచున్నది యొక్కఁ లతిక
ఊహసేయఁగలేము మనోహరంపుఁ
బూలుపూచునో, నడుమనే పొలియునేమొ

గీ. సారతరుసంశ్రయణసుఖ మారఁ గల్గె
ననుచుఁ బొంగుచు నున్నది యల్ల లతిక
అవల నా కుజమే తన యంతమునకు
హేతు వగు నేమొ భావ్యర్థ మెవ్వఁ డెఱుఁగు

ఆ. కాలవశతఁ జేసి యాలత కాయువు
తీఱె నేనిఁ బిదప నా రసాల
కుజమిఁ కేటికి వనకుంజపుంజము నందు
నిలిచి యుండ నిలువునీఱు గాక

గీ. ప్రియలతక్ బెడఁబాయుట వితతదుఃఖ
మగ్నమానస మగు మావిమ్రాను పట్ల
నకట! అది యేమొకో వనపాలకుని చేతి
కటికగొడ్డలికిని రాదు కనికరంబు

గీ. పూర్వకృత పుణ్యలతికలు పూలు పూచి
ప్రేమదంపతు లయిరి యా పిన్న వారు
విరస దురదృష్టవాయువు వీచి ఘుల్ల
కున్నఁ దత్సుమములఁ దావు లూఁదవఁ గలవు.

గీ. ముగ్ధత యదెంతచేసెనే ముద్దుగుమ్మ
భావ మెఱుఁగక యిటు జాలిపడియె దేల?
అనుచు నాతఁడు ప్రియసతి ననునయించె
ముద్దుచెక్కిళ్ల నిమురుచు ముద్దుగొనుచు

ఉ. మల్లిక ధైర్యమంది, పతిమన్ననలంతకునంత సమ్మదా
భ్యుల్లసనంబొసంగఁ దెలివొంది‘‘మనోహర!మిమ్ము బాయనే
నొల్లవచింపఁ బోకుఁ డిటులొప్పని పల్కులనింకమీఁద, మీ
కెల్లిదమైకనంబడెనె యిట్టి విషాదకరప్రసంగముల్

గీ. ఇంపుగులుకఁ బ్రేమోపఘ్న మొనసి బలసి
పడుగు పేకలుగా నల్లు వాఁడుచున్న
కోర్కె వల్లికలను దెగఁగోయఁ బరుష
వాగ్లవిత్రములకు నేల పదును వెట్ట ?

గీ. నట్టనడిసంద్రముననున్న నావికునకు
నావ ప్రిదిలెడునను భీతిభాసమునకుఁ
దట్టునేనియు గుండియల్ దద్దరిలవె!
అకట! జీవితాశాదీపమాఱిపోవ

గీ. చిరతరామయ శిథిలుఁడై చివికి చిలికి
నవియు రోగి కరంబుఁ గ్రన్నన స్పృశించి
వెజ్జు నిర్దయ విఱిచెడి పెదవి విఱుపు
నాథ! సద్యోమృతికిఁ గారణంబు కాదె?

గీ. నాథ! అతిసుకుమారమనస్సుమంబు
మంజులాలాపశీతల మందమారు
తమున కోర్చును గాని, దుస్తరకఠోర
వాక్యఝంఝామరుద్ధాటి బ్రదుకఁగలదె?

చ. అనివచించుచునాయువతినాచతురుండుమృదుప్రసంగగుం
భన సరసానులాప విభవ ప్రభవానన మోదమగ్నచి
త్తను బొనరింప,సంశయము తక్కగసొక్కినమానసంబుల
న్నన గడిదేటివారమణినాథునిఁ దేల్చెను పుర్వజెయ్యవల

వ. అంత నవ్వసంతుండు

గీ. అలనభోమణియను దివ్వెయలిగి పోవ
డంబలరఁ గ్రమ్మ ధూమ పుంజంబనంగ
నలమఁ దొడఁగెను దమము దిగంతరములఁ
సకియ! మనకింటి కేఁగఁగ సమయమయ్యె

వ. అనుచుఁ బయనంబుకానున్న వారలకునమస్కరించి
యవ్వనపాలకుల నొకండు.

గీ. పండిపండని తెలి కేమపండ్లు కొన్ని
పండి పగిలిన దానిమ్మ పండ్లుకొన్ని
ఎండి యెండక తగు ద్రాక్ష పండ్లుకొన్ని
దోయిఁటను మల్లికావసంతుల కొసంగ

వ. మఱియొకచో.

గీ. బొండుమల్లెల గుత్తులు పొగడ పూల
దండలును మల్లికాసుమస్తబకములును
మొగిలిచెంగ్లును దవనంబు మొల్లమొగ్గ
తెలమిమై మల్లికా వసంతుల కొసంగె

క. ఫలములు సుమములు గైకొని
లలనయు నా లలితగుణుఁ డలఘుమోదము చి
ప్పిల నింటి కేఁగుటయు ది
గ్వలయంబుల బలసి వెలసె బలితంపు టిరుల్

గీ. యామినీపృథుశుక్తిగర్భాంతరమున
వేన వేలకు మిగిలి యావిర్భవించెఁ
దారకామూల్యజాతిముక్తాఫలములు
ప్రబల కాంతు లజాండకర్పరము నిండ

గీ. తరులు గిరులని యసక సాంతముగ జగముఁ
జెనకి క్రమ్మింగిన చీఁకటి శిరముఁ దన్ని
వెలుఁగఁ దొడఁగెను దారకల్ - కలరు ప్రాఁపు
నెక్కువారల తలఁదన్ను నుక్కడింప్రు.

గీ. కంటికాగని తారకా గణము మీఁదఁ
గాలు ద్రవ్విన తమము చీకాకునందె
నల కళానిధిఁ గాంచి గోడలను, గొందు
లనెటొడాగెనపండితు లక్షణమున.

గీ. నిగిడి బ్రహ్మాండ భాండంబు నిండిపొంగి
కెరలు గాఢాంధతమసపంకిలజలంబు
అంతలోఁ దేఱుకొని తేటయయ్యె శిశిర
కరకతకబీజసంస్పర్శకారణమున.

కం. మల్లికయు వసంతుఁడు ను
త్పల్లీలఁ జలకమాడి తత్క్రియలం
డుల్లం బుల్లాసమునఁ
వెల్లిగొన భుజించి పిదప వేడుకలలరన్.

సీ. ప్రేమ వాక్యంబుల పెంపునింపనలారఁ
జల్లనిగాలిఁ బచారుసల్పి
చంద్రగాత్రమ్ములు జతకూర్చి తమిఁగూర్చు
ననురాగమున రాగ మాలపించి

మాటపై మాటగాఁ బోటిపందెమునైచి
యలయక తూఁగుటుయ్యాలలూఁగి
కప్రంపుఁ బల్కుల కమ్మతావులను గ
మ్మనఁబోల్చు మంచి తమ్ములముసేసి

గీ. తనువు పులకింప మంచి గంధంబులలఁది
పరువు టలరుల నొఱపైన పఱపు శయ్య
పైఁ సుఖించిరి రేయెల్ల బహుళగతులఁ
బంచువెన్నెల బయఁట నా పడుచువారు

గీ. దిక్తటమ్ములొరసి కౌముదీరసంబు
నింగికెని బొంగు వాఱుచు నిండియుండ
శాంతనిశ్శబ్దతాస్ఫూర్తిఁ జాలఁదనరి
ఆ నిశీథంబు నిస్తరంగాబ్ధిఁ బోలె

గీ. మనుజపశుపక్షికంఠనిస్స్వనము సడియు
సన్నయునులేని యన్నిశా సమయమొప్పె
కామరోషాది విషయ వికార రహిత
మౌ మహాత్ముని సన్మన స్సీమవోలె.

———

ప్ర ణ య కు సు మ ము

ద్వి తీ య ద ళ ము

గీ. కుక్కుటమ్ముల కొక్కొరోకో స్వనంబు
కన్నుమున్నుగ విప్రగృహాంగణముల
నుదితమై వరలెను "హరిః ఓమ్" అటన్న
ప్రణవనాదంబు కర్ణపర్వంబుగాఁగ.

గీ. ఉదయదర్శని వైభవాభ్యుదయ మెంచి
సరసిజాగారసుస్థితచంచరీక
బాలికలు పాడుచున్నారు మేలుకొలుపు
కవికుమారుల డెందముల్ కందళింప.

గీ. ఎంత చర్చించినను సుంత యెఱుక పడని
భావగర్భితవాక్యసంభాషణములఁ
బులుఁగుదంపతు లేమేమొ ముచ్చటలను
జేయుచున్నారు సృష్టి వైచిత్ర్యమేమొ.

గీ. తస్కరోలూక వితతికిఁ దక్క, తక్కు
ప్రాణి సంతానమునకు సంబరము పొదల
విన్నునకు వన్నె హెచ్చఁగ వెడలెఁ బొడుపుఁ
గొండతల నుండి నూనూఁగు కొదమ యెండ.

గీ. బంగరుం దళ్కు లీ యెండ పరిసరస్థి
తావనీజాతమృదుపల్లవాంతరముల
నుండి మెయిఁ బ్రాఁకి యంతంత గండుబిరాకి
పంత మూనినగతి గిలిగింతఁ బెట్టె.

చ. కను లలిమోడ్చి శయ్యనటు కమ్మఁబరుండిన కొంతకొంతకే
పునకుఁ దటాలన లేచి మొగమున్న యనంబులుఁ బుల్మికొంచు
నె । మ్మనమున-నేమి యీనిదుర మత్తు ? పరుండితినా యింత
ప్రొద్దుదాఁ । క ననుచు నొయ్యనొయ్యఁ గరకంకణనిక్వణమే
దురంబుగన్.

సీ. చెల్లాచెదరు గాఁగఁ జెదరిన యట్టి ముం
గురు లడంగఁగఁ గొనగోళ్ల దువ్వి
వలపు కార్శ్యంబుల సట్లు రాతిరి బిగి
సడలిన జడ నుంత చక్కఁ బెనచి

ననవిల్తు కయ్యంపుఁ బని యడావడిఁ జిక్కు-
పడిన హారంబులు సదిలపఱిచి
కరఁగి మొగంబెల్లఁ గ్రమ్మిన కస్తురి
బొట్టు కడిగి క్రొత్త బొట్టుఁబెట్టి

గీ. చారు లోచనయుగళిఁ గజ్జలముఁ దీర్చి
కోరి తీసిన జిలుగంచుకోకఁ గట్టి
మెలత మితభూషితాంగియై మేడమీఁద
నున్న పతిసజ్జఁ జేరి తా నున్నవేళ

ఉ. ప్రణయ మెలర్ప నిర్వురుఁ బరస్పరవాక్చతురత్వవిత్తవై
పుణి రవణింప మేల్సరసపుంబలుకుల్ పచరించుచుండినన్
గుణివరుఁ డవ్వసంతుఁ డను-గోమలి! యంతటి నిద్ర కేమికా
రణమొకో? తట్టి లేప నొక రాణఁ గనంబడి తేమి హేతువో.

క. అను పతి కను సతి యనుగతి
మనవి వినుము నాథ! చెప్ప మఱచితి మీతోఁ
గన నయ్యె నొక్క కల యది
వినిపించుటకును మనంబు వెతనందుఁ జూడీ

గీ. రత్నముల కెల్ల నాయకరత్న మగుచుఁ
దమకుఁ బ్రేముడి రత్నమై తనరు నొక్క
యామలకమంతరత్నంబు హస్తయుగళిఁ
గొంటి రాడించి యాడించి యంటి రిట్లు.

మ. అబలారత్నమవీవునాపయినమూల్యంబైన యీరత్నముల్
ప్రబలామోదదవస్తువుల్ ప్రియపదార్థంబుల్ సదా నాకటం
చు బహూక్తిస్థితిమెచ్చికోల్పలికిమించుంబోఁడియీరత్నమి
త్తుబళా! నన్ జతురంగఖేలనమునందున్ గ్రిందుగావించినన్

వ. అనుచుఁ జతురంగబలంబులఁ గట్టాయితంబు సేయ
నొండొరుల గెలుపుటాస మోసులెత్త నెత్తులు నడుపుచు
నొక్కచో నుత్తలపడుచు మఱొక్కచో మదికి ధైర్యంబు
హత్తించుచు పిఱుతివియక యిరువురము ముమ్మరమ్ముగ
ఖేలనలాలసమానసులమయి యాడుచుండ నేనెట్ట కేలకు.

గీ. మాఱుమూలనఁ గాపున్న మంత్రివరుని
గీటడంచుచు-తెలచిరా, జాటకట్టు-
అనుచు నాట ముగింపఁగ నంతఁ జింత
చేసి యీరీతి నానతిచ్చితిరి మీరు.

గీ. నాతి! యీరత్నమును గూర్చి నాదు మదికి
సంశయంబొండు గల్గె నా జాడఁ దగిలి
యీట నోటమిఁ గంటి నం చంతలోన
నేను- తెల్పుఁడి సంశయం బేమి-యనఁగ

క. ఈ రత్నధళధళద్ద్యుతు
లీరంగులును పయితళుకులేనా తగ నీ
తీరున లోనను గలవా
ఆరయవలె నన్న కోర్కె యాత్మ జనించెన్"

గీ. అనుచు మీరన్నపల్కుల కల్లన నగి
నన్ను నెట్లోగఁ దలఁచి యీ నన్నుగడను
బన్నితినో? రత్న మీకున్నవదల నంటి
నవ్వ కాదు పరీక్షింతు నాతి! యనుచు

గీ. అట్టి యొక మాపుఁ జూచితి రంతలోన
మూర్ఖభావంబు తోఁచె మీ మొగము నందు
హృదయ మను పుస్తకంబున కెన్న మొగము
విషయసూచిక యగుఁ గాదె విజ్ఞులకును.

ఉ. ఎన్నఁడులేని మూర్ఖమతి యెట్టులగల్గెనో యేమొకాని నే
నెన్నివిధాలవేఁడిన మఱెన్నివిధంబులనష్టు సాచ్చినన్
న న్నొకలెక్కఁ గొనక నాదృతిసేయుచునట్టె రత్నమున్
గ్రన్ననఁ గేలనూని యొక రాతికి రెట్టకొలంది కొట్టినన్.

గీ. తత్క్షణం బది భయదశబ్దంబుతోడ
ఖండ ఖండము లగుచు నల్గడలఁ జెదరె
గనులు మిఱుమిట్లుగొనఁదళత్కాంతు లొలయ
నేల విషమ పరీక్ష యం చేనుపొగుల.

ఉ. పిదప నమూల్యరత్న మవివేకిత నాశముఁ జేసికొంటి బె
ట్టిదపు టకృత్య మిట్టులఁ గడిందినొనర్చితిఁ జెట్టపుట్ట నె
య్యదియుఁకనాకుదిక్కనుచు నంతకునంతకు దుఃఖముబ్బ
మీరదవదలై తిరప్తుహృదయంబొగిసోలిపొకాలితూలఁగన్

క. "నా ప్రాణప్రియరత్నము
నా ప్రాగ్జనిపుణ్యఫలము నా భాగ్య మహో
నా ప్రాణముఁ గోల్పోయితి
హా ప్రియ మిఁక నాకుఁ గలదె యవనీస్థలిపై".

క. అని పలువిధములఁ బలుమఱుఁ
గనువారల గుండె పగులఁగా బహుదుఃఖం
బున శిరము మోదికొంటిరి
కనుఁగవ జల మూరియూరి కాల్వలుగట్టన్

గీ. అట్టి మిమ్ముఁ గనులను జూచు నప్పు డేను
భ్రమనుపడి నిల్చితిని శిలాప్రతిమ వోలె
నంతలోఁ దట్టి లేపితి రాబెడంద
తత్తరంబున మేల్కాంటి మత్తుగదిరి.

క. వేకువఁ దోఁచిన యీ కల
వ్యాకులతం జెంది మనసు ప్రాణేశ్వర ! చీ
కా కయ్యెడిని నే మగు
నో,కీడో,మేలో,యనుచు నురిఁ బడ్డతితిన్

వ. అననవ్వసంతుండు.

చ. కల యనఁ గల్ల యందులకుఁగా మదిచేడ్పడఁగుందనేటికిన్
గలలు నిజంబులైన నల కాంపతి తానయినట్లు, స్వర్గవీ
థులఁ జరియించినట్లును బృగుప్రభుతన్ గనినట్లు, స్వప్నవృ
త్తులఁ గనువారలెల్లఁ గుమతోయ్యలి! కాంచిరెతత్తదర్థముల్

క. చెడుకల చెట్ట పొసర్పదు
కడు మేలుగఁ దోఁచు స్వప్నగాథలు తగు మే
లొడఁగూర్పఁ జాల వేటికిఁ
బడఁతీ!కలలోని పొల్లువార్తల కలుకన్

చ. తనతలనొక్క-చెట్టుకొసఁద్రాటను వ్రేలగ గట్టిఁయంతటన్
బనిపడి వేఱయొండెడకుఁ బాడములంబయి కెత్తి, కేలుఁదో
యిని నడయాడినట్లు,పయి నేదియొరీతిగఁ దోఁచు స్వప్నవ
ర్తనమున కర్థమొందుకలదా? తలఁపన్ వలదా? తలోదరీ.

గీ. వికలహృదయుండు కూసెడి వెఱ్ఱి మొఱ్ఱి
వెడగుఁ గూఁతలకును, స్వప్నవృత్తులందుఁ
గల్పితము లగు విపరీతగాథలకును
అంతముండునె ? వికచసితాబ్జనయన !

గీ. ఆకులతయేటి కా కల పోకడలకు
నీకలవిధంబు మదికి రానీకు మింక
లలన ! కలతవడం బని కలుగ దందు
వితగ వెతసంద నేటికే వెఱ్ఱిదాన!

క. దిట్ట వనుకొంటి నయ్యో
వట్టి పిఱికి వేమొ యనుచు వనితామణికిన్
నెట్టన ధైర్యముఁ జెప్పుచు
పట్టున వినవచ్చె బహుళవాద్యారవముల్

క. ఆ వ్యాజంబునఁ బడఁతియు
నో వాక్యలతను నడంప నూహ్లొని యాతం
డవ్యక్తమధురగళనిన
దవ్యాహారమును నిట్లు తనసతి కనియెన్

క. పెండిలి యూరేగింపో
యుండొక శుభకార్యవిభవమో కాని మహో
ద్దండత వాద్యస్వనములు
మెండుకొనన్ బయలువెడలె మెలఁతరో! వింటే

మ. చనుదెంచెన్ మనవీథికుత్సవ మిదే చానా!కనుంగొంటివేయ
నుచున్ సుందరిఁగూడియాతఁడును బాలాంతఃప్రవిష్టాస్యుఁ
డై । కనుచుండంగ నొకింతదూరమున గేకల్ జోకలేకంబు
గా।వినవచ్చెన్ బహుభారశోకవివశావేశాతిఘోరంబుగన్

సీ. పొగిలి దుఃఖంబును దిగఁద్రావి మదిఁ గుందు
బందుగుల్ గొందఱు ముందు నడువఁ
గంటికిఁ గడవెడుగాఁగ వాపోవుచుఁ
బిన్నవాండ్రార్తిమై వెంబడింప
నడుగడుగునకును శూద్రాంగన లంఘ్రులం
టగ వారివోసి దండములు వెట్ట
నొకరివెంబడి నొక్క రొకరుగా ముత్తైదు
వలు భక్తిఁ బుష్పాంజలుల నొసంగ

గీ. నెలమి నింటింట నిలిచి గేహినులొసంగు
పసపు, కుంకుమ, గంధంబు, పండ్లు, గొనుచు
నడుగు లిడుచుండె మెలమెల్ల నబలయొద్దు
శోకమయమగు నా జనస్తోమమందు.

గీ. పసపుకోకనుగట్టి, నెన్నొసటఁ బసపు
బూసికొని, పెద్ద కుంకుమబొట్టు పెట్టి
పిఱుదులనుదాటఁ దడితల విరియఁబోసి
నయనముల శోకరస మొల్క నడచుచున్న
పేరఁటాలికి మ్రొక్కిరి పౌరులెల్ల.

గీ. సకియ, కామెను జూపి వసంతుఁ డరిమెఁ
దన్ను విడి చన్న పతియెడ దనకుఁగల్గు
భక్తియును బ్రేమ బ్రేరింప వనిత యతని
ననుగమించుచు నున్నది యమలచరిత.

గీ. భర్తయెడ నిజమగు ప్రేమపరతఁ గన్న
నెలఁత యాతని బెడఁబాసి నిలువఁగలదె?
పడఁతి! యీసతి తగుఁ బతివ్రత యనంగఁ
గానిచోఁ బూనునే సహగమనదీక్ష.

గీ. పదుగురును మెచ్చుకొనఁ బతివ్రతలు పోలె
నిక్క నటియించు టక్కరి లెక్కలాడు
లెందఱైనను ముదిత! యీ యింతిఁబోలఁ
గలరె? పూనుదురే సహగమనదీక్ష?

సీ. ఆత్మేశు సంశయం బపనయింపఁగఁ జిచ్చు
దూరిన సీతావధూటి కన్న
మృతిగన్న పతికిఁగా నెదిరించి జమునితోఁ
వివదించి నట్టి సావిత్రి కన్నఁ

బతి యంధుఁ డగుటచేఁ బతియట్ల తాను నం
ధతను గైకొన్న గాంధారి కన్నఁ
బతులతోఁ పాటు విస్తృతకష్టముల కోర్చి
చాల పేర్గన్న పాంచాలి కన్న

గీ. మిన్న యని చెప్పఁదగు నీ యన్నుమిన్న
మానవాంగనలందు నీ మహితచరితఁ
బోలఁ గల వారు కలరె? యీ కాలమందు
సతివ యెంతటి వరపతివ్రతయొ కాని.

క. అని మెచ్చెడు సతి కిట్లని
యెను మల్లిక-జగతి సాధ్వియొకతెఁ గలదో
కనరానె? యేల పూర్వపు
ఘనసాధ్వులతోడఁ బోల్పఁగా నీ సుదతిన్

గీ. నిక్కముగ భర్తఁ బ్రేమించు నెలఁత యేని
అచ్చెరువుగాఁగ నిబిడ-చచ్చెనాథుఁ
డను పలుకు విని యిట్టు లీ యాటలాను
నయ్యవో సహగమనశబ్దార్థ మేమొ.

గీ. గుములుగుములుగ బందుగుల్ గోడుఁజెంద
దరికొనెను మంట నార్తశబ్దములతోడఁ
బగ్గ కట్టెలో ప్రాణముల్ బిగ్గబట్టి
కాలు మ్రగ్గుటయే సహగమన మనఁగ.

గీ. ప్రజ్వలించిన విరహాగ్ని మ్రగ్గిపోక
సగ్గి కేసిడ యగ్గిఁ బడుదు ననుచు
సాహసంబును బూను వేసాలమారి
జడుగు దినపతిఁ బ్రేమించు పడఁతి యగునె.

గీ. భర్తయనుచు భర్తఁ బచరించు పడఁతుకతను
మగని మనసారఁ బ్రేమించు మానినికిని
హా స్త్రీమాత్రకాంతరమునుఁడీ యరసి చూడ
స్థూలబుద్ధికి దుర్జ్ఞేయ సూక్ష్మ మిద్ది.

గీ. ప్రేమ ప్రవాహ మెడఁ దాల్చ భీతిఁ గనదు
సంద్రములు దాట జంకదు, శైలవాస
కంచె కాలబడదు, శృంఖలఁ గట్టువడదు
ప్రేమతత్త్వంబనుభవైకవేద్యమనఘ!

గీ. ప్రేమ కల మేరు వొక్కఁడున్న పెద్దదిబ్బ
వల్లకాడైన బంగారు పంటభూమి
వనముస్వర్గంబు స్వర్గంబు వల్లకాడు
తలఁచిచూడఁగఁ బ్రేమతత్త్వమ్ము వింత.

గీ. కోఁతగా నెంచఁబోదు తాఁ గోలుతఁబడ్డఁ
గంటగింపదు దరికొను మంట దుముక
ప్రాణ మనఁ బ్రేమ కొక తృణప్రాయ మహహ
ప్రేమతత్త్వంబు మాటల వేద్యమగునె?

గీ. చెండి చెరలాడు గండ్రగొడ్డండ్లనైన
వెల్లిగొని పాఱు నెత్తురు టేర్లనైన
కంపుఁగొట్టెడు మాంసంపురొంపినైనఁ
బ్రేమ, యానందమయభావవిభవమందు.

గీ. మనుజులకె కాదు ప్రేమసంబంధసుఖము
ప్రేమబద్ధంబు జగమెల్ల, ప్రేమచక్ర
మాదరువు చేసికొని సాగు ననవరతముఁ
బథముఁదప్పక పృథులప్రపంచరథము.

గీ. సంజఁ బ్రియుఁబాసి శోకించు చక్రవాకి
తియ్యని యెలుంగునం దోఁచు తేట పలుకు
లయ్య యోనాథ! ప్రేమతత్త్వార్థబోధ
సూత్రములుగావె? మృదుమనస్కులకుఁ దలఁప.

గీ. అకట! తన నిల్వరింపు తానకము చెడిన
మీఁద నిలుచునె తుదను నిమేష మేనిఁ
బ్రేమలత వాడిపోవక ప్రేక్షకులకుఁ
దమకుఁ జెప్పఁగ నేర్చిన దాన నొక్కొ.

గీ. అనుచుఁ బ్రణయంపుసరణివాక్యములఁబలుకు
కలికి మనముఁ "బరీక్షింతుఁ గాక" యనుచుఁ
దలఁచి యతఁ డనెఁజెలువకోతలిరుబోఁడి
నీవు పల్కిన పల్కులు నిక్కవములె.

గీ. కాని యీకాలమందలి కామినులను
బతిఁద్రిశుద్ధిగఁబ్రేమించుసతియుఁగలదె
జలధివలయితమేదినీతలము నందుఁ
బలుక వచ్చును గా కను పతికి మ్రొక్క.

గీ. మల్లికాంతన్వి "నాథ! నా మనవి వినుండి
అట్టి సతి లేదు లేదని యనఁగఁ దగదు.
కాంచఁగల్గిన నెందఱో కలరు నేఁడుఁ
బరమసాధ్వులు విశ్వప్రపంచమునను.

గీ. జగతిఁ గులటలఁ గలసియే సాధ్వులుంద్రు
సత్తులను గూడి జలధిరత్నమ్ము లట్లు
ప్రాజ్ఞులు రహస్య మెఱిఁగి వేర్పఱుపఁ గలరు
తెలియ నట్టుల మీరు వాదింత్రుగాని."

ఉ. కాంత మనంబు నంతఁ గనుఁగందఁగ నీత వ్యధార్తయుక్తులన్
గాంతుఁడు పుల్కి పుచ్చె "లలనా! యిపుడీవు వచించినట్టివృత్తాం
తము, ప్రేమతత్త్వము, నితాంతము స్వాంతము దన్ని మేలు మే
లింతటి తత్త్వవేత్త్రివని యే నెఱుఁగం జుమి" యంచు వంచనన్

ప్రణయకుసుమము

తృతీయదళము.

గీ. పిదప నా ప్రేమదంపతుల్ వివిధవిభవ
సంపదల పెంపు సొంపార సకలసుఖము
లనుభవించుచు నిరుపమానాన్యోన్యమైత్రిఁ
గాఁపురము సేయుచుండి రకలుషఫణితి.

చ. పతిమనసుం గ్రహించి తగువర్తన నాతనిఁ దృప్తిఁ జేయు న
య్యతివ; యతండు నా సుదతియాత్మపథంబు విధంబెఱింగి న
మ్మతిననుకూలుఁడై మెలఁగు; మాయురె! యొద్దిక యింతయొ
ప్పం దం। పతు లిఁక నెవ్వరంచుఁ దమబందుగులుం బెరవారు
మెచ్చఁగన్.

క. మల్లిక సద్గుణవల్లిక
లల్లుకొని నాల్గుకడల నత్యుచ్చగతిన్
బెల్లుగ యువతీజనమ
తల్లిక యను కీర్తి పూచి తావులుచల్లెన్.

గీ. వయసునం బిన్న యయ్యు నా వసరుహాక్షి
పరువు, మర్యాద, గురువు, దైవంబు, పెద్ద,
పిన్న, పుణ్యంబు, పాపమంచున్న నేర్పు
వరల వర్తిల్లెఁ దను బతివ్రతలు పొగడ.

క. గౌరీపంచాక్షరి భ
క్త్యారూఢి జపింపకుండ నా పైని ముదం
బారఁ దులసిఁ బూజింపక
యా రామ భుజింప దలసియైన నొకప్డున్.

గీ. మగని కనవరతమ్ము సేమమ్ముఁ గోరి
ప్రమదమునఁ బుత్రసంతానవాంఛఁ జేసి
అతులితోన్నతభోగభాగ్యములఁ దలఁచి
ఆమృగనేత్రదిన మొక్క నోము నోము.

సీ. బహువిధఫలపరంపర లైదువల కిచ్చి
పడఁతి నోఁచెఁ బదాఱుపండ్ల నోము.
మున్నాట యిరువదిమూడు వాయనముల
నాతి యర్పించె గండాలగౌరి

యుద్యాపనముఁ జేసె యువతీలలామంబు
ప్రాభవంబునలక్షపసపునోము
వేడుకమెయి యథావిధిగఁ బూరితిసేయఁ
గోమలి సావిత్రినోముఁ బట్టెఁ

గీ. బెక్కు ముత్తైదువలకుఁ దాఁ బెక్కుమార్లు
చీరలును రైక లిచ్చి యాశీస్సులందెఁ
బతియుఁ దనవర్తన కెద సంబరము సందఁ
గ్రమతరభంగి నా మల్లికాసుమాంగి.

ఉ. భామిని యొక్కనాఁడు తెలవాఱిన శ్రావణశుక్రవారమం
చా మెయి నాఁటిరాత్రికె సమస్తపదార్థము సంతరించి, శో
భా మహితంబుగాఁగ బహుభంగుల గేహమలంకరించెఁ దా
నోముకొనంగ? నంగన తనూలత నూతనరీతి ద్యోతిలన్.

గీ. నాఁటి వేకువ నభ్యంజనం బొనర్చి
గోమయమున సల తులసికోట యలికి
రంగురంగుల ముగ్గుల రకరకముల
రంగవల్లికలను దీర్చె రంగుమీఱ.

గీ. కాంత నెఱికురులను గీలుగంటమర్చి
రేల పూచినగతి భూషణాళి దాల్చి
కరమునను బెద్ద కుంకుమబరణిఁ బూని
బయలువెడలెను ముత్తైదువలకుఁ జెప్ప.

గీ. పొలఁతి పురమునఁ గల విప్రపుణ్యసతుల
నెల్లరను బిల్చి—తమ యింటి కేఁగుదెంచు
నా విశాలాక్షిఁ గాంచి ప్రత్యక్షలక్ష్మి
యింటి కరుదెంచె ననుకొందు రెల్ల సతులు.

గీ. "ప్రొద్దు ప్రొద్దున లేచి యీ ముద్దుగుమ్మ
మోముఁ జూచినఁ బాతకంబులు నశించు"
నంచుఁ గొనియాడుదురు పౌరు లాసుశీలఁ
బొలఁతిఁ గైకొన్నవాఁ డెంత పుణ్యతముఁడొ!

గీ. శాంతరసమొల్కు ముదితయాస్యంబుఁ గన్నఁ
గరుణఁజిప్పిలునతికటాక్షములు గన్న
నమృతమునుజిల్కుకొమ్మవాక్యములు విన్న
మూర్ఖునకు నైన మ్రొక్కఁగ బుద్ధిపుట్టు.

ఉ. మంగళవాద్యఘోషములమందముదావహరీతిఁ మ్రోయఁబు
ణ్యాంగనలందఱొక్కమొగి హర్మ్యతలంబుల నలంకరింపఁ బ్రే
మం గలబందుగుల్ ముదితమానసులై యిలునిండియుండఁగ
న్నంగవఁ దన్వి దద్గృహమునూనవినూతనమోహనస్థితిన్

గీ. ఆ సుజనతాపరీతగృహాంగణమున
లీలఁ జరియించు మల్లికానీలచికుర
సద్మసీమండమండితభవ్యసరసి
హాళి విహరించు క్రొందమరాయంచ యనఁగ.

క. ఇది గో వచ్చెద నని చని
యిదివఱకును రాకపోయె నేమొకో యని యా
సుదతి మదిఁ గొందలంపడు
నెదురెదు రేచూచు, ధైర్య మెలమిం గాంచున్.

చ. ఒకపనిఁ జేయఁబోయిమఱియొక్కపనింబొనరించుఁ దంద్రమై
నొకతెఁదలంచి పిల్చు నికనొక్కతె, వల్దని నోటఁ బల్కివా
రక యిటురమ్మటంచును గరమ్మునసంజ్ఞయొనర్చు మల్లికా
ప్రకటచరిత్ర, యంత నిజభర్తృసమర్పితచిత్తవృత్తియై.

గీ. ప్రొద్దు పోయెనటంచుఁ బురోహితుండు
తారసింపఁగ మగునమనోరథంబు
పతిసమాగమసంశయ పంకమగ్న
మయ్యెఁ జని నోమునోఁచఁగన**తులభక్తి.**

ఉ. **శ్రీ**రుచిరంపుఁ దోరణవిశేషములున్ మెఱుఁగారుముచ్చిబం
గారపుఁ జిత్రపుంబనులుఁ గమ్మని గేదఁగిపూవురేకు సిం
గారము సౌరు మేలనఁటికంబము లింపొనఁగూర్పవై భవో
దారత నొప్పి యెంతయును **హా**ర్ష మొప్పంగెడు పాలవెల్లికన్

గీ. కలశ మారాధనము చేసి యల సుశీల
పతి ప్రతిష్ఠించె నట శుక్రవారలక్ష్మి
నలుగడల దీపకళిక లుజ్జ్వలత వెలుఁగ
సరవి సాంబ్రాణి ధూపవాసనలు వొలయ

గీ. పరమ సౌభాగ్యలక్ష్మి శాశ్వతము గాఁగఁ
బూర్ణమతి మా కొసంగుమంభోజవాసి
నీ! జగన్మాత! యంచు నిర్నిద్రభక్తి
పరతఁ బూజించె సతి శుక్రవారలక్ష్మి.

గీ. అగ్రిమతి లక్ష్మి ప్రత్యక్ష మైనయట్లు
చిత్తి మాయ త్రపఱచి పూజించుచుండెఁ
దత్పరతను గుణవతీమతల్లి మల్లి
కాంబ, మంగళమతిఁ బేరఁటాండ్రతోడ.

గీ. మల్లికాతన్వి లలితంపు మాటలందు
కన్నుసన్నల, నునుమోముచిన్నెలందుఁ
గాఁపురం బున్న దల లక్ష్మి; కలికి నిపుడు
చూడ నోఁచినవారలే సుకృతు లరయ.

గీ. మేదురాదరలలితలక్ష్మీకటాక్ష
పక్ష్మ తాండవ మాడు నా భవ్యభవన
సీమ భోగంబు స్థిర మని చెప్పఁగలమె
స్థిరత యెకడ గన్పట్టు? సృష్టిలోన.

ఉ. పల్లవకోరకప్రసవపక్వఫలాదులచేఁ బత్త్రి వం
శోల్లస నైక హేతువు, మహోష్ణకరాతపతప్తపాంథసౌ
ఖ్యోల్లసనప్రదంబు నయి యొప్పు మహీజమొకప్డు వైభవం
బెల్ల నడంగ ప్రోడగుచు హీనతనందు, స్థిరంబె సంపదల్.

గీ. పుష్పవతులగు తీవియ ముద్దరాంద్ర
భ్రమరయువకులు చెనకెడు పట్టునఁ బిక
బాలికలు పాడు ముద్దుల వరుసపాట
లెల్లకాలము వినుభాగ్య మెట్లు గలుగు.

గీ. తటములకుఁ బుక్కిలింతలై చటులనినద
భాసురంబయి, సరసజీవనసమృద్ధి
పరలి కులికెడు పూర్ణస్రవంతి మంద
గమనసౌభాగ్య మెంతకాలము రహించు?

గీ. నిర్మలంబైన పండువెన్నెలలవిందు
బంతిపెట్టి చకోరదంపతులఁ దనుపు
సారశారదరాత్రులు శాశ్వతములె?
విశ్వవిభవంబులను లేదు శాశ్వతంబు.

గీ. నిలుకడలు లేవు లోకరీతులను, సతము
జగము కాలానుసారియై జరుగుచుండుఁ
గాలతీవ్రప్రవాహ మేకడల నెన్ని
వంకలుగఁ బాఱునో యదెవ్వం డెఱుంగు?

క. సతి సేమము చింతించుచు
మతి కమలార్చనవిధానమగ్నత పేఁలా
వతి పదిలపఱచి, యేకా
గ్రతఁ జూపఱకనులవిందుగా నున్న తఱిన్.

క. పఱతెంచెను భటుఁ డొక్కఁడు
మొఱపెట్టుచు, శోకనాదమునఁ బురజనముల్
వెఱగంది చెంత గుమ్ములై
పరుపులువాఱంగఁ బరువుపరువున నటకున్.

క. తద్గతిఁ జనుదెంచియు గళ
గాద్గద్యము తోఁప మనము కలఁతపడంగన్
హృద్గతభావము నతఁడు న
నుద్గత మొనరింపలేకయుండెన్ బెలుచన్.

ఆ. వె. అచటి వారలెల్లరాతని గనుఁగొని
విహ్వలాత్ములగుచు వెనుకముందు
తోఁచ కొక్క మొగిని దొట్రిలు పలుకులఁ
జేరి యపుడు పృచ్ఛచేసిరిట్లు

ఉ. గుండెలు బెండువాఱి కలగుండుపడన్ విలపింపనేల? నె
వ్వండయినన్ నినుం జెనకిబాధలు పెట్టెనొ, లేక గేహమం
దొండొక కష్టపాటు బెగడొందఁగఁజేసెనొ, కాక ముప్పువే
ఱొండుఘటిల్లెనో నుడువకుండ వగం బొగులంగ నేలరా?

క. అని పలుపురు పలువిధములు
గను ఖలికేశు కలకలంబు కాఱియనెట్టన్
వనజాస్య మల్లికాసతి
యును బూజ ముగించి యచటికొయ్యనవచ్చెన్.

క. వచ్చిన యామెం గనుఁగొని
హెచ్చినదుఃఖమున హృదయ మెరియఁగ భటుఁడ
త్యుచ్చరవంబున నేడ్చుచు
నచ్చానపదముల వ్రాలె నతిశోకమునన్.

గీ. భటహాహా-చోచ్ఛక నినదవిపాట్యమాన
మానసాంభోజ యగుచు నమ్మల్లికాంబ
వదనకళ మాఱిపోవఁగ వడకఁ దొడఁగె
వాతచాలితమల్లికావల్లి వోలె

ఉ. క్రొందొలకాల మెట్టు లలితకుంతల చింతఁ గలంగియుల్లు రా
కుంపటమిన్నకుండ, నయనోత్పలయుగ్మమునిండి బాష్పము
ల్మెండుకొనంగ నంత నొకలీల మనంబును జిక్కఁబట్టి య
య్యండజయాన తద్భటునకాకులపాటెనయంగనిట్లనెన్

ఉ. ఎందుల కేగియుంటి? హృదయేశ్వరుఁ డెక్కడనుండె? నయ్యా
యో । డెందము వందురంగనుగడిందివిషాదకషాయితాత్మ
సి । నెందుల కిట్టులేడ్చెద? విదేమిటఁ బుట్టిన దావవహ్ని? మ
మ్మిందఱిఁ గాల్చుచుండె వచియింపుమ, యేమిటఁ గొంప
మున్గెనో.

గీ. భక్తిఁ బూజించితిని శుక్రవారలక్ష్మిఁ
దల్లి నాయెడ నేటికి దయతొలంగు
వలదు వల దేలవాపోవఁ గలనిజంబుఁ
దెల్పు మన భటుఁ డనె గుండె దిగ్గురనఁగ.

ఉ. అమ్మా! అయ్యయునేనునీపురవరప్రాంతోరుకాంతారమా
ర్గమ్ముంబట్టి సమీపపత్తనముఁ జేరంబోయి యందున్న కా
ర్యమ్ముల్ తీర్చి వెండివచ్చుతఱిదుర్దాంతోగ్రశార్దూలమొం
డమ్మార్గమ్మున కడ్డునిల్చి వివృతాస్యాత్యంతఘోరాకృతిన్

గీ. నిలిచిన బెబ్బులిఁ గనుఁగొన
నిలువున సీఱయ్యె మనము నిశ్చేష్టుండనై
నిలిచితి నట్లనె తురగము
నిలిచెన్ గాల్గదపలేక నివ్వెఱపడుటన్

వ. అప్పుడు వెనుకటుగ జనము దడుగుఁబెట్ట వలనుపడమి, మహాస్త్రమంత్రంబు చింతించి, జడియకు మని నాకు ధైర్యంబు కలుగఁ బలికి వసంతకుమారకంఠీరవంబు సైంధవంబు డిగ్గనుఱికి, కరవాలం బొఱవెఱికి ఝుళిపించి హుంకరించి తన క్రూరసత్వంబు స్పష్టసేయక మాం ...ంచి నిలిచె నదియు బెదురుగొనక వాలం బల్లనల్లనాడించుచు.

క. కొండలు మాఱ్మ్రోగఁగ ను
ద్దండతఁ గేసరి గంభీరతతనిస్వానో
ద్దండకఠోరార్భటి నది
గాండ్రించెన్ వనమృగాళి కలఁగుండుపడన్.

మ. బధిరీభూతదిగంతరాళ మగు తద్ధ్వానంపుఁ జేడ్పాటునన్
గుధగోపాంతనితాంతసాంద్రవిపినక్షోణిం బొరంబాఱెహ్వా
ద్వ్యథ నర్వంబుః ప్రభుండతంద్రభుజగర్వాఖర్వదుర్వారశౌ
ర్యధురోదాత్తత నిల్చె హస్తకరవాలానర్తనస్ఫూర్తితోన్.

క. వడవడ వణఁకుచు నేనొక
కడ నిలిచితి దాని బారిఁ గడవఁగ గతి గ
న్పడమినిఁ గడ కది నాపైఁ
బడఁ గడఁగఁగ భీతితొడరి పడితిన్ బుడమిన్.

క. నా పైఁ బడ నుంకించెను
నా పులికిని మత్ప్రభుం డహాంకృతి సడ్డం
బై పిఱుతివియక నిలిచినఁ
గోపంబున రేఁగి యద్ది గోళ్ళన్ జీఱెన్.

ఉ. చీరిన తెక్కఁకుం గొనక చెచ్చెరఁ జిచ్చఱపిడ్గువోలె దు
ర్వారవిరోధివారబలవారణమస్తకపాటనక్రియా
క్రూరకరాసిఁ ద్రిప్పుచలక్రోల్పులిపైఁ గవిసెన్ గుమారకం
ఠీరవ మార్భటిం గనుల నిప్పుక లొల్కఁగఁ దామ్రనేత్రుఁడై

ఆ. వె. పులికి రాచపులికిఁ బోరు ఘోరంబయ్యెఁ
గ్రూరనఖఖరాసిదారితోభ
యోరుదేహరుధిరధారార్ద్రపరిసర
భూమిభాగ మగుచు భీమసఁశితి.

క. అట్టులఁ బోరెడు పట్టునఁ
బట్టువదలి చేతి కత్తి పడిపోవ వెసన్
బెట్టిద మగు ప్రేటునఁ బడఁ
గొట్టి మృగం బొడిసి జేని కుత్తుకఁ బట్టెన్

వ. పట్టియిట్టట్టుఁగొట్టుమిట్టాడసీక యా లలితదేహుఁ గతాసుం జేసిపొదలమాటున కీడ్చుకొని పోయిన నేను హతాశుండనై యిట్లువిలపించుచు నిలుసేరితిఁ దల్లీ! యని యతండు మఱింత ఘోరంబుగా వాపోయిన.

గీ. అతఁడు పలికిన పలుకుల నాలకించి
నయనయుగళిని మోడ్చి "హా నాథ" యనుచుఁ
దూలి నేలను గూలె సతీలలామ
మొదలు నఱికిన యనఁటినున్మొక పోలె.

గీ. కటకటా! దైవ మెంత నిష్కరుణ మొక్కొ-
సారసంసారవిషయవిస్తారసుఖము
లనఁగ రుచి పూర్తిగా నెఱుంగని కుమారి
నిలకుఁ బెడఁబాపె నేమన నేమికలదు.

గీ. ఇట్లు కన్పట్టు నీ జగద్వృత్తమెల్లఁ
జిత్రవర్ణసుగంధమంజిమము తోడ
విచ్చివిచ్చని విరికన్నె వృంత మెడలి
తొఱఁగఁ బవనుండు వీచుఁ దుందుడు కదేమొ?

గీ. వలపుఁ జెలికాని మృదుకరస్పర్శనాది
కముల సుఖియించు చిన్నారి కలువకన్నె
నగవుపఱచును ఖరకరాహతులఁ జండ
కరుఁడు కారణమేమొ యెవ్వరికి యెఱుక?

గీ. లలితబిసవల్లికాహారకలన బ్రదుకు
నితర దుర్వృత్తిలే కమాయికమరాళి
బడలుపడ దానిఁ జీకాకుపఱచు ఘనుఁడు
ఘనత గల్గుట యతని కక్కుఱితన నేమొ.

క. మృతిఁ గనెఁ బతి యను వాక్యము
శ్రుతిఁ శూలాహతిగ సోఁక సుశ్లోక పతి
వ్రత ప్రణయలీనమానస
మృత మయ్యెను జగతి నిట్టి మెలఁతలు కలరే?

గీ. తీరుతొలఁగిన మేల్మి బంగారుబొమ్మ
పోలెఁ గూలిన మల్లిక లీల లెంచి
వరవసంతుని బెడిదంపువార్తను విని
అచటివారెల్ల నిశ్చేష్టులైరి వసట.

మ. పతియున్ దత్సతియున్ మృతింగనుటఁదద్వారార్తిసంప్రా
ప్తిచే శతధాభిన్నములై మనఃఫలకముల్ సావష్టంభంబుఁగోల్పో
యిదు|స్థితిఁదూలన్ వగకూరిమందిరివ్యథాంధీభూతచేతస్కు
లా|సతిబంధుల్తరుణీమణీగుణయశస్సంపత్తి నగ్గించుచున్.

శా. అమ్మామల్లిక! నీవు నేఁడు శుభమస్తంచున్ గడున్ భక్తిమై
నమ్మోదమ్మున నోమునోఁచఁ గనువాంఛన్ వచ్చియయ్యో
య్యో మే|మిమ్మాడ్కిన్ నినుఁగోలుపోయి వగచే నిట్లాడు
మంచెప్డు స్వాప్నమ్మునందైన నెఱుంగమైతిమిగదే నాతల్లి
సాధ్వీమణీ!

చేతులారంగ నాటిన చిన్నితీవె
నాటుకొని కోమలముగ నానాటికెదిగి
తేటి పుష్పించువేళకుఁ ద్రెంపి వైచెఁ
గటకటా! దైవమున కెంత కటికిమనసొ.

గీ. నీవు నోఁచిననోములు నీ సతీత్వ
గరిమ యే యేటఁ గలసెనే కన్నతల్లి!
పతివియోగార్తసంతాపవితతదావ
దగ్ధలలితతనూలతాత్వము ఘటిల్లె.

గీ. తగినదాంపత్య మని మిమ్ముఁ దలఁచి ముదము
నందుచుంటిమి, కోరిక లలమికొనఁగ
పడఁతి! నేఁటికి నాశాప్రవాహజలము
లాఱె నీ మృతియను నిదాఘార్తిఁ జేసి.

వ. అనుచు ననేకప్రకారంబుల శోకించుచు.

శా. చింతాదంతురితాంతరంగలగుహంసీయానలుల్ మల్లికా
కాంతాకాలమృతిప్రమాదభవదుఃఖక్లాంతచేతస్కలై
వంతల్ వందురు బంధువర్గమునికల్ వైకార్య మెట్లంచు న
త్యంతంబాకులపాటునన్ దలఁచుచున్నంతల్ హిమాద్రీతిగన్

క. ముసిముసి నగవుల పసతోఁ
గసుగందని మోముతో నెకాయెకినడతో
వెస వచ్చె గేహమున కల
వసంతుఁడు తదీయు లెంతో భ్రాంతిం జూడన్.

గీ. అప్పు డందున్న బందుగు లతనిఁ గాఁగి
లించుకొని శోకభరత మల్లికవిధంబు
భటుని దుండగమును జెప్ప "భయము వలదు
మూర్ఛనందెను గాఁబోలుఁ బాలఁతి" యనుచు.

చ. తగు నుపచారముల్ సలిపెఁ దత్తరపాటున నవ్వసంతుఁ డా
నొన్నెగతులఁ వైద్యులాసతితనూలతహస్తములంటిచూచియీ
సుగుణకు నీకు నేఁటికి విశుద్ధచరిత్ర! ఋణంబు తీఱె మూ
ర్ఛగనుటకాదుకాదనవసంతుఁడుగుండెలుప్రీలిప్రాన్పడెన్

వ. నిశ్చేష్టుండై పుడమిం బడి యొకింతన తెలివంది తన సతిం దలఁచి తన యవివేకకృత్యంబు నెంచికొని యతండు విలపించె.

చ. మృదుహృదయా! భవద్ధృదయవృత్తి మెఱుంగక మూర్ఖ
భావదుర్మదనుఁడ మోఁదుగానక ప్రమాదమొనర్చితినింత
మాత్రకి ల్లదయుత శిక్షసేయఁదగునా? క్షమియింపఁగరాద? అ
య్యయొ! సుదతీ! యిఁకేమి నాకుగతి సువ్రత! నన్విడనాడఁ
బాడియే.

చ. "పతిమృతివార్తవిన్నఁ బ్రాణముతోడను నిల్చునే? పతి
వ్రత" యని నీవు నాఁ డనిన వాక్యము నమ్మక నే భవన్మనో
గతినిఁ బరీక్షసేయఁగఁ గుకల్పనఁ జేసితి, నిన్నుఁ గోలుపో
యితి, నయొ మందభాగ్యుఁడనసీ! కసుఁబాపిసినుమ్మ ప్రేయసీ

గీ. మృదులనవనీతసుస్నిగ్ధహృదయ నిన్ను
దారుణాస్మృతధూర్తవార్తాశతఘ్ని
గ్రుంద నేసిన క్రూరకిరాతకుఁడను
తగినశాస్తి యొనర్చితే తరుణి నాకు.

గీ. నాఁటి కల యీ విషాదాంతనాటకమున
కిందుముఖి! భావగర్భితనాంది యగుట
నెఱుఁగఁ జాలకపోయితి, మొఱకు నైతి
వెడఁగునై కొంప కేఁ జిచ్చుఁ బెట్టుకొంటి.

గీ. కాలునో కాలదో యగ్గికణ మటంచుఁ
బట్టి చూచిన యవివేకి పగిదిఁ బరమ
సాధ్వి! నీ యెడ దుర్బుద్ధిసరణిఁ దలఁచి
తగినఫల మందితిని గదే తలిరుఁబోఁడి.

క. పరమపతివ్రత యని యె
ల్లరు నినుఁ గొనియాడ వినియు లలనామణి! ము
ష్కరుఁడ నయి, పాపినయి, ని
ష్కరుణుఁడనై యిట్లు నిన్నుఁ గడపితిఁ గాంతా!

సీ. తెలిసి తెలిసి యెంత తెగువకుదిగితినే
బేలనై మానవతీలలామ!
నావంటి నిర్భాగ్యునకు దక్కుదువె నీవు
నాకూర్మి చక్కదనాలచాన!
క్రూరపరీక్ష నిన్ గోలుపోయితిఁ గదే
ప్రేయసీ! పరమసాధ్వీమతల్లి!
చేతిమీఁదుఁగ శిరశ్ఛేదమ్ముఁ జేసిన
కరణి యయ్యెనుగదే కలికిమిన్న!

గీ. ముదిత! యెంతటి క్రూరకర్ముఁడనె నేను
యెంతసుకుమార హృదయవే యింతి! నీవు
నిన్న నఁగనేలవిధిదయానిస్వహృదయి
మనల నెడఁబాపె, మనప్రేమ మంటఁగలిపె.

గీ. చెలువ! బెడిదంపువార్త నీ చెవులు సోఁకఁ
"జనియె నాకన్న మున్ను నా సామి" యనుచుఁ
బరువుపరువున నలసటఁ బరువులెత్తి
నాకమునకు జేరఁ బోయితో నళిననయన!

గీ. పరమకల్యాణి! నీ పుణ్యపదపరాగ
మెనసి సోఁకిన యంతనే తనకుఁదాన
కదలి వ్రీలదె నాకంబు గవని తలుపు
పేర్మి నెదురురాఁ దైవగంటి పేరఁటాండ్రు.

స. నిత్యకల్యాణసంగీపిత్రిదశప
త్తైనదివ్యఘంటాపథమ్ము లందు
సుకృతపరిపాకశుద్ధమనస్క క
దంబసంభరితసుధర్మ యందు

రంభాముఖాప్సరోరమణీమణీరమ
ణీయశృంగారమందిరము లందు
కమనీయసురభిళసుమనోమనోహర
కల్పలతాకుడుంగముల యందు

గీ. మారుతాధూతవీచికావారచలిత
కమ్రగాంగేయవారిజోత్కరపరాగ
కలితసలలితగాంగసైకతము లందు
నెమకుచుంటివికాంచఁబోలు నెలఁత! నన్ను.

చ. హరి హరి నన్నువంటి దురితాత్మునకున్ వియదాపగావిక
స్వరసరసీజసంజనితసారసుగంధమలిమ్లుచానిలో
త్కరసుఖసంగతిం బొరయఁగాఘటియిల్లునటే తలోదరీ!
పొరపడి యేటికిన్ వెదకఁబోయెదు స్వస్తటినీతటస్థలిన్.

ఉ. కర్ణకఠోరకాలమదకాసరకంఠరఘంటికారవా
కర్ణనయోగ్యు నన్మధురగానసముల్లసదప్సరోగృహా
భ్యర్ణతలంబులన్ దివిషదాయతసమ్ములఁ గల్పభూజసం
కీర్ణవనంబులన్ వెదకి ఖిన్నతనందగనేల? మానినీ!

క. మృతిఁ గనెఁ బతి యన విని స
న్మతిమెయిఁ బతిననుగమించు మతిమృతిఁగనియో
సతి! స్త్రీలోకమునకు వి
శ్రుతగతి వ్రేసితివి సద్యశోడిండిమముల్.

గీ. నా యబద్ధంపుమృతియు కర్ణముల సోఁకఁ
జచ్చియును జీవసహితవే చాన! నీవు
ఔర! మృతిఁగన్న నిన్నుఁ గన్నారఁ జూచి
బ్రతికియుండియుఁ జచ్చిన వాఁడ నేను.

గీ. అని వసంతుండు విలపించె నతితరముగఁ
బ్రియసతీవియోగగ్లాని బెండగిల్లి
ఫుల్ల మల్లీసుమముఁ గాల ద్రుళ్ళఁదన్ని
మరల నా సుమమున కేన్చు మధుపమట్లు.

ప్ర ణ య కు సు మ ము

చ తు ర్థ ద ళ ము.

క. మృతసతిఁ దొడ నిడుకొని కుం
తితమతిఁగడుఁబొగిలియతఁడు డెప్పరమునఁ "నా
సతిఁగలసిమెలసి నేనును
చితదగ్ధుఁడనగుటనాకుచితగతిగాదే?

గీ. ప్రాణపద మగు సతిమేను మేను సోఁక
లీలఁ బవళించు చిత నాకుఁ బూలపాన్పు
పడఁతి నెడఁబాసి నెవ్వగఁ బవ్వళించు
పూలపాన్పైనఁ జితగదా పోల్ప నాకు.

గీ. తగిలె దారవియోగచింతాజ్వరంబు
ప్రబలతాపాన బీటలువాఱె మనము
శకలశకలంబు లయ్యె నిస్సారసుఖము
లేడ? నేనేడ? జగమేడ? నింకమీఁద.

గీ. చితియుఁ జింతయు నను రెంటఁ జితయ మేలు
చిత దహించు నతమ్ము నిర్జీవతనువు
చింత దహియించు నకట! సజీవతనువు
నగునె భరియింపఁ బ్రబలచింతానలంబు.

క. పేర్చుఁడు చిత, సతితో ననుఁ
జేర్చుఁడు చిత, బంధులార! చెచ్చెరఁ గొఱవిన్
దూర్చుఁడు చిత, శోకముఁ జో
కార్చుఁ డుచిత మిద్ది మీకు నరయఁగ నాకున్".

వ. అనుచుఁబట్టరాని శోకంబున విలపించునతని బహువిధానునయవాక్యంబుల నూఱడించుచు నతనిబందుగులు.

గీ. పొలఁతి సుఖముగ నింత కాఁపురము సేయు
సుతులఁ గను నంచు నెంచి పొంగితిమిగాని
యిట్టు లగునని చెఱుఁగమైతి మెందు వాన
రాక, ప్రాణముపోక, యెవ్వీకఁ దెలియు.

వ. తెలిపిన నవ్వసంతుం డత్యంత సంతోషిత స్వాంతుండై
పరమపతివ్రత యగు తనసతి పాతివ్రత్యమహాత్త్వంబునఁ
దన భాగ్యవశంబున జటిరూపంబునఁ దనకు భగవంతుం
డు సాక్షాత్కరించెనను ముదంబునఁ బరవశుండై.

క. జటినై నను సతి రక్షిం
చుటకై యిటనుద్భవించెఁ జూడి? యీశుఁడహో
జటియాటకేమి యొకపరి
కిటి యైన పరాత్పరుండు కృపగల్గినచోన్.

క. అని "సత్వరగతిజటిలుం
గని మ్రొక్కుడుఁ గాక పరముఁ గరుణామయునేఁ
గొని తెత్తుఁగాక సతిమృతి
యమృతం బొనరింతుఁగాక" యనుకొనుచుఁ జనన్

గీ. ఏలొకో చేతి కుండిక నేలఁ గొట్టి
శకలముల నేఱికొనుచు డింబికను దలఁచి
తలఁచి శోకింపసాగెఁ దత్రత్యజనులు
నా వసంతుఁడు రిచ్చపాటందఁ దపసి.

వ. అంతనవ్వసంతుండు.

మ. కరుణాశీతలసత్కటాక్షముల శోకజ్వాలఁ జల్లార్చి నా
తరుణిన్ సంసృతి ఘోరవార్ధి తరణిన్దప్పించు మృత్యుగ్రహో
దరగోళంబుననుండి యీతఁడను నుత్సాహంబుతో వచ్చితి నవ్వ
రకర్ముండయితండు నేడ్వఁదొడఁగెన్ వైరాగ్య మెందున్నదో?

సీ. తల్లిదండ్రులతోడఁ దనకున్న సంబంధ
గతికి నివాపోదకమ్ము వదలి
ప్రౌఢకాంతాతనూపరిరంభణాదిక
సౌఖ్యమ్ములకు జలాంజలినొసంగి
పుత్రమిత్రాదిక మోహమ్ము స్నేహమ్ము
లను పాశముల మొదలంటఁ గోసి
బంధుగేహారామపశ్వాదిసంసార
హేతుకసంగంబు నేటఁ గలపి

గీ. మమత దిగఁద్రావి దేహాభిమాన మడఁచి
రాగమును రూపు మాపి విరాగి యైన
పురుషునకు నేటి భయశోకములు నిఁకేటి
కామరోషాదు లెయ్యది కాంక్షితంబు.

మ. వసటంగుందివిరాగియున్నఁగచుచో "వైరాగ్యమేవాభయ"
మ్మను ప్రాజ్ఞోక్తి నిరర్థకంబగుఁగదా? ఆశ్చర్యమా సీతపో
ధనుఁ డల్పంబగుకాండకై యిటు విషాదంబందునన్నెట్లుతా
ననుసీతుం బోనరింపనేర్చునువృథాయాసంబె కాక్షింతయుఁ

గీ. అని నిరాశను జెందియు నైన నీతని
భావ మెట్టిదో కనుఁగొనవలయుఁదలఁచి
యని వసంతుఁడు జటి కిట్టులనియె నంత
నిజసతీప్రేమనిఘ్నాత్మ నిబ్బరముగ.

సీ. పల్లవారుణసముద్భటజటారింఛోళిఁ
బెంచి, యాశాలతఁ ద్రెంచి తీవు
సలిలకాషాయ వస్త్రముగట్టిగాదట్టి
గట్టి కామముతలమెట్టి తీవు
నిర్మలదేహంబు నిండార భస్మంబుఁ
బూసి మోహముఁ గడఁద్రోసి తీవు
నీవారశాకపత్రావళిభుక్తిగా
నిలిచి లోకమ్మునుగెలిచి తీవు

గీ. యోగివరుఁడవు స్వకృతభోగి వరయు
సిద్ధమతి వీవు మఱియు జితేంద్రియుఁడవు
నిట్టి నీ కింక వలసిన దేమి జగతి
నిట్లు శోకింప జటివరా! హేతువేమి?

చ. అవిరతకామరోషవిషయాదులఁ జిక్కి దురుద్ధరాజవం
జవమున మ్రుగ్గుమాదృశుల చందమునన్ విలపించె దేటికీ
వవశమనీష నోజటివరా! యొక మృణ్మయపాత్రకోస మి
ట్టి వికృతి సందనేమిటికి డెందమునన్ గలఁగంగ నేటికిన్.

క. అల్పపుమృత్కుండికకు ది
గుల్పడఁగానేల? మట్టికుండ నిలుచునే
కల్పముల కొలఁది; వగవ న
నల్పమతీ! రాగరహిత! న్యాయమె నీకున్.

వ. అను వసంతునకు సప్పరివ్రాజకుండు.

గీ. పదిరె దెవ్వరివాఁడ వో పసుచువాఁడ!
అప్రతిమము ననేక గుణప్రణయిని
చారురూపిణి జీవనాధారమైన
దిద్ది, యిద్దానిగుణము నీ కేమి యెఱుక?

క. ఈ కుండికపై నెంతగ
నా కుండెనో ప్రేమ తెలియునా? భుజియింపన్
లేకుండిన సరె, యిది కన
రాకుండిన నిలుపఁజాలఁ బ్రాణము తృటియున్.

గీ. ఓయివేదాంతి! నా కుండికోత్తమంబు
నల్ప మనియెద విదియె నా కతిఘనంబు
ప్రణయపరిణద్ధవస్తు వల్పంబు నధిక
మనెడు భేదము తోఁచునే యాత్మకెపుడు.

గీ. మృణ్మయం బని నిరసించె దేటి కోయి
ప్రేమతత్త్వంబు నెఱుఁగని పిన్నవాఁడ!
మృణ్మయం బైన కాక హిరణ్మయంబె
యైన వెలసమమే ప్రణయాపణమున.

చ. అనుజటికిన్ వసంతుఁడనునార్య భవద్వచనంబమోఘమౌ
నెనయఁగఁ బ్రేమవస్తువున కెవ్వఁడియత్తను దెల్పనేర్చునె
నను దలపోయ వస్తువు చనన్ బ్రతికార మశక్యమైన య
ష్టనువగునే? వగంబొగుల నట్టి విషాదము కార్యకారియే?

గీ. ఎఱిఁగి యెఱింగియు వితగా
దురపిల్లుట తగునె? యనుచుఁ దుందుడుకు మెయిన్
దుఱతుఁబఱిఁ బల్కు వసంతుని
గరుణారస మొల్కఁ దపసి కని యిట్లనియెన్.

క. ఏ కార్యమునకు నైనఁ బ్ర
తీకారము తోఁపనప్డె దిగ్గురను మనం
బీకార్యము సహజముగద
లోకంబున నరసి చూడ లోకవిధిజ్ఞా.

సీ. స్వర్గపురిం జేరఁ జనియెడు తల్లిదం
డ్రులకయి వగచు తనూభవుండు
తమకు దూరగుఁడయి తరలిపోయెడు కూర్మి
తనయునకై కుందు తల్లిదండ్రు
లేకశరీరమ ల్గొనసియుఁ దనుఁ బాయు
భర్తకై శోకించు పరమసాధ్వి
తనకు నర్ధాంగియై తనరియుఁ గడచను
పడఁతికై విలపించు ప్రాణవిభుఁడు.

గీ. లేదు నగవునఁ బ్రతికారలేశమనుటఁ
దెలియమిని నగచేద రంచుఁ దలఁతువొక్కొ?
యెఱుగుదురు వారు నొక్కింత సృష్టితెఱఁగు
యెఱుకయే శోకకారణ మింత కరయ.

వ. అట్టి వారల రీతిఁ గాక నేన యీ కుండిక దృఢత్వముం బరీక్షించుతలంపున నేలం గొట్టి పోనడచితిఁ గాన సంతాపంబు నాకుఁ గడుంగడు నధికంబన వసంతుండు కనుల నీరునించి మహాత్మా! తానే ప్రియవస్తువును నశింపఁజేసికొన్నప్పు, డను తాపంబునకు మేరలేదు; అయిన నదియగదా యజ్ఞానంబు.

క. భ్రమమున మున్గి ప్రపంచ
క్రమ మెఱుఁగక నగచు టంతెకాక జటేంద్రో
త్తమ! "యద్దృశ్యం తన్న
శ్య" మనఁగ వినలేదె మనము సారెకుశ్రుతులన్.

గీ. అదియునుం గాక ప్రియ మప్రియంబు నెందు
ప్రాగ్భవీయంబు లైన కర్మముల వలన
సంతనంతను ఘటియిల్లు నంతెకాని
పురుషుఁ డెవ్వఁడు పొసరింపఁ బూర్ణహృదయ!

క. అను పల్కుల కల్లన నగి
యనువందఁగ ననె జటీశుఁ డగునగునోయీ
యనుతాపం బజ్ఞానజ
మను నీ వచనంబు సత్య మది యెట్లున్నన్.

గీ. తాను చీఁకటిలో మున్గి తడవికొనుచు
దీప మొకనికిఁ జూపింప దివురు వాని
భాతి నీ వేమొ వేదాంతవాక్యములను
నాకుఁ జెల్పుటమాత్ర మెంతయును వింత.

చ. జటివరుఁ డట్లు పల్కిన వసంతుఁడు స్వాంతముపల్లవింప ను
త్కటమగుభక్తి నాతనిపదంబులవ్రాలి "మహానుభావ! యీ
అట ఘటియిల్లె నాకు నచిరంబుగఁ దావకబోధవాక్యసం
ఘటనఁగమున్ గృతార్థతయుఁ గల్గెఁ దరించితిదుఃఖవారిధిన్.

క. నా వాక్యమ్ములనను వి
ద్యావిదుఁ బొనరించి తీవు తత్త్వార్థవిదే
శా! వదలె మోహపాశము
లేవలనను లేదు దుఃఖ మీఁపయినాకున్.

క. కరుణించి యింకఁబయినది
కరణీయము;సచ్చిదాత్మఁగనుఁగొన వెర వే
కరణిని సిద్ధించునొ నా
కిరవుగఁ దన్మార్గ మింత యెఱిఁగింపఁగదే.

వ. అనుచుఁ బ్రార్థనమ్ముసేయు వసంతకుమారు నను
గ్రహించి సంయమీశ్వరుండు.

గీ. దుఃఖ నిశితహలంబున దున్నఁబడి స
మగ్ర వస్తు వివేక రసావసేక
మెనసి నీ చిత్తసీమ యిప్డనువుపడియె
సత్యసుఖదంబు జ్ఞానబీజంబు నాట.

గీ. విషయసుఖములకై సుంత వేడ్కఁగొనక
పరమునను నిల్పు మనము సుస్థిరముగాఁగఁ
దివిరికననేర్తువవలజ్యోతిస్స్వరూపు
స్వప్రకాశుఁ జిదానందుసర్వమయుని.

గీ. శోకసులభంబు వైరాగ్య సుఖము, దానఁ
బొందఁగావచ్చు నవ్వల ముక్తిపదము
దాని నటులుంచి ప్రథమకర్తవ్య మింకఁ
దెలిసికొనవోయి వివరింతుఁ దేటపడఁగ.

క. వైరాగ్యబీజ భూతం
బారయనీనారియగుటనా సతి నిన్నుం
జేరిచి యీ నిర్వేదపు
భారముతోలఁగింతు సుఖముపడయుము సతితోన్

వ. అనిన నవ్వసంతుండు.

గీ. శుద్ధచారిత్ర నిర్వాణ సుఖముఁదప్ప
లవము నేఁ గోరనింకఁ గళత్ర పుత్రి
మిత్ర సంబంధి సుఖము నేమాత్రమేని
రాజ్యమే నొల్ల నొల్ల స్వారాజ్యమేని.

చ. దరి కెగఁబ్రాఁకు వానికి నిదానముగాఁ గరమూఁతయిచ్చియు
ద్ధరణ మొనర్పకే యదయతన్ జలధిం బడఁద్రోయురీతి నో
పరమమునీంద్ర! సంసరణబాధలనుండి తరింపనున్న నన్ । మఱి
లసద్భోగతింబొరయుమాయన న్యాయమెమిమ్ము బొంట్లకున్?

క. తలఁపఁగ సంసృతిబంధం
బులఁ దగిలి కృశించు మూఢపురుషుండు యుగం
బులకోలఁది మనినఁ గనుఁగొనఁ
గలఁడే పరమాత్మఁ గాంచఁ గలఁడే ముక్తిన్.

క. అని ప్రశ్నించు వసంతుని
మనమునఁ గల సంశయముల మహితాత్ముఁడుమ
న్ననఁ దీర్చి జ్ఞానాంకుర
మును నాటెఁ దదీయచిత్తభూమిన్ బిదపన్.

క. జనకుఁడు కుటుంబి కాఁడె? సంసార మతని
కడ్డమయ్యెనె? జ్ఞానమార్గావలంబి
కెందు నడ్డంబు లేదు; జితేంద్రియుఁడవు
కమ్ము తెలిసి కుటుంబివి కమ్ము పొమ్ము.

చ. అనుచు జటీంద్రుఁ డంత సముదారతమల్లికయున్న చోటికిన్
జని కరుణాకటాక్షములఁ జక్కఁగఁ జూచిన యంతమాత్రనా
వనితయు నిద్రమేల్కనెడు భంగిఁ జివాలున లేచి యమ్మహా
త్ముని పదపంకజంబులను దోరపుభక్తిని వ్రాలి మొక్కెనన్

క. "నారాయణ" యని మాత్రము
నోరార వచించి యతఁ డనూనమహాత్మో
దారత నంతర్ధానము
నారూఢిం జెందెఁ జూరు లచ్చెరువందన్.

క. మృతిఁగన్న మల్లికాసతి
నితఁ డౌరా యింతలోన నెటు పునరుజ్జీ
విత సల్పె నంచుఁ జూర
ప్రతతి వితర్కించె యోగబలమెఱుఁగమిచే.

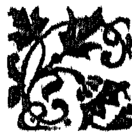
సీ. భయదాబ్ధి నఱచేతఁ బట్టె త్రావఁడె జగ
ద్వంద్యుఁ డొక్కఁడు యోగబలముచేత
సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టిఁ జేసి నిల్పఁడె ఋషి
ప్రవరుఁ డొక్కఁడు యోగబలముచేత
మృతసతీసుతులను బ్రతికింపఁడే తపః
ప్రథితుఁ డొక్కఁడు యోగబలముచేత
వెన్నున కఱకాలఁ గన్నుఁ జూపింపఁడే
ప్రజ్ఞ కొక్కఁడు యోగబలముచేత

గీ. నెంద ఱెందఱో మహనీయు లెన్నొగతులఁ
జూపియుండరె తమ తపశ్శుద్ధి యోగ
బలము, దాని నెఱుంగు ధీబలము లేక
లోకు లేమేమొ యుఱక పల్కుదురు గాక.

గీ. అనృతదుస్సహావార్తామహాతపమున
వాడి వ్రాలిన మల్లికావల్లి జటిల
శేఖరకృపారసామృతసేచనమున
మఱల నెప్పటి యట్లయి వరలె, నంత.

క. సంతోషంబునఁ బొంగి వ
సంతుఁడు తన రమణిఁ జేర్చి సరగున బాహా
భ్యంతరసీమకుఁ దగ న
క్కాంతయుఁ దన రమణుఁ గవిసెఁ గౌతుకమలరన్.

గీ. అప్పుడెల్లరకును తోష ముప్పతిల్లె
మల్లికాకాంత సుఖముండె మది ముదం బె
సఁగ, వసంతునిఁ గూడి; వసంతుఁ గూడి
లీల సుఖముండు నవ్యమల్లికయు బోలె.

సవరణ

పుట.	పంక్తి.	ఒప్పు.
13	13	మాంధిక
,,	16	సిద్ధ
14	16	మవిముక్త
23	7	భావగీతముల్
28	2	పూవునకు
28	4	టరుదు
30	9	చివికి
,,	15	కోర్వను
31	2	విభవ
35	4	ప్రణవ
42	2	పొచ్చినన్
43	12	గతిన్
45	4	రవముల్
,,	10	మహో
47	13	బపనయింప
48	10	యొను
63	7	దావవహ్ని
66	2	గ్రూర
69	6	కన్నతల్లి